

Observatorio
galego
de Cs Médicos

COLEXIO
PROFESIONAL
DE XORNALISTAS
DE GALICIA

XUNTA DE GALICIA

PRESIDENCIA
Secretaría Xeral da Igualdade

A COBERTURA EXTRA-ORDINARIA

ANÁLISE DO DISCURSO DE DOUS CASOS: A OPERACIÓN CASCABEL E O OPOSICIÓN VECIÑAL Á PROSTITUCIÓN DE RÚA NA BOQUERÍA

Para a análise do tratamento daqueles casos que son merecentes dunha cobertura máis aló da ordinaria por parte dos medios de comunicación, presentamos de seguido unha análise sobre a representación mediática de dous acontecementos, destacados tanto pola súa capacidade de impacto nos medios como pola súa relevancia política e social na abordaxe da prostitución. O primeiro caso é a cobertura mediática da desarticulación dunha rede de tráfico de mulleres na cidade da Coruña que se anunciaba nas páxinas de contactos dos medios galegos, a finais de marzo 2009. Seguidamente, abordamos a representación nos medios galegos dos conflitos veciñais acontecidos en setembro de 2009 polo exercicio da prostitución no barrio barcelonés de Boquería.

Caso 1: Cobertura mediática da desarticulación dunha rede de tráfico de mulleres na Coruña

O mércores 25 e xoves 26 de marzo de 2009, a Unidade contra a Rede de Inmigración Ilegal e Falsidade Documental da Policía Nacional desarticulou unha rede de prostitución, tráfico de mulleres inmigrantes e explotación sexual na Coruña, logo de máis de dous anos de investigación. A chamada “Operación Cascabel” tivo como consecuencia a liberación das dez inmigrantes prostituídas e a detención de seis persoas, que logo de prestar declaración foron postas a disposición xudicial o sábado 28, acusadas de proxenitismo, de delitos contra os dereitos da cidadanía estranxeira, de estafa e de falsidade documental. Ese mesmo día a Policía Nacional enviou unha nota de prensa informando do acontecido. O domingo 29 de marzo a maioría dos medios galegos recollían nas súas páxinas a noticia da desarticulación, por parte da Policía Nacional, dunha rede de trata e tráfico de mulleres na Coruña que se anunciaba nas páxinas de contactos de xornais. Dadas as características do caso, nos días inmediatamente posteriores iríanse producindo outros acontecementos relacionados, que nalgúns ocasións tamén reflectiron os certos medios galegos. Amais, o feito deu lugar a un proceso xudicial, o cal produciría máis feitos noticiábeis ao longo do ano, que algúns medios escritos tamén recollerían nas súas páxinas. En concreto, recolleuse a petición de condena da fiscalía no mes de agosto e a sentenza ditada en novembro dese mesmo ano, pola cal as persoas procesadas eran absoltas dos delitos relacionados coa prostitución e sancionadas unicamente por cometeren un delito contra o dereitos das traballadoras.

Examinar a representación deste feito concreto e mais dos acontecementos que en relación a el se irían producindo ao longo do tempo permitirá esculcar o nivel de compromiso, rigor profesional e capacidade informadora dos medios de comunicación galegos tocante á comprensión do fenómeno da prostitución, e máis especificamente, da súa relación coa posíbel explotación, tráfico e trata de mulleres. Con todo, considerarmos conta desde o comezo da análise cal foi o desenlace do caso eivaría considerabelmente as posibilidades analíticas, facendo que como analistas contextualicemos as decisións xornalísticas nun marco máis amplo do que tiñan no seu día as persoas encargadas de cubrir o caso. Por este motivo, a nosa análise deterase de forma exhaustiva en analizar a representación mediática das pezas informativas relacionadas coa desarticulación dunha suposta rede de prostitución que tivo como consecuencia a detención de varias persoas e a liberación das mulleres presuntamente obrigadas a exercer a prostitución.

A modo de contextualización, presentaremos primeiro uns apuntamentos xerais que permitan enmarcar este feito noticiábel con atención á relevancia que se lle outorgou nos distintos medios, para posteriormente examinar a evolución que foi tendo, en días sucesivos, a representación mediática das noticias relacionadas con este acontecemento, pondo énfase en desvelar as rutinas xornalísticas presentes nas redaccións dos medios galegos.

Tras esta análise detallada, concluiremos facendo referencia ás noticias publicadas no mes de agosto (a petición de condena por parte da fiscalía) e de novembro (o ditame de sentenza xudicial), en tanto ofrecerán novas perspectivas, apuntarán a algunhas reflexións aínda pendentes e formularán novas preguntas sobre o que fora a cobertura informativa do caso no mes de marzo.

1. MARCO CONTEXTUALIZADOR: A RELEVANCIA CONCEDIDA AO TEMA

1.1. A cobertura da noticia e a presenza en portada

A detención e posterior posta a disposición xudicial de seis persoas na Coruña (acusadas de dirixir unha rede de prostitución) e/ou a liberación das mulleres prostituídas apareceu reflectida o domingo 29 de marzo de 2009 en case todos os medios de comunicación galegos obxecto de análise, coas únicas excepcións de *Diario de Arousa* e a *Televisión de Galicia*. Deses 13 xornais que recollen a noticia da detención, 8 deles lévano á páxina de portada. Entre os que máis destacan a nova, *El Ideal Gallego*, *Diario de Bergantiños* e *El Progreso* convértena na súa noticia principal, mentres que en *La Voz de Galicia* a noticia comparte o protagonismo da parte superior da portada cunha noticia sobre a crise financeira.¹⁸

Noutros medios como *La Opinión*, *Faro de Vigo*, *Atlántico Diario* e *Diario de Ferrol* ou *El Correo Gallego* a alusión en portada limitábase a titulares breves, tanto se se inclúen nunha columna lateral (por exemplo, *Seis detenidos por prostituir y esclavizar a mujeres inmigrantes* —*La Opinión*, de 29 de marzo de 2009— *Seis detenidos en A Coruña por la explotación sexual de chicas* —*Diario de Ferrol*, de 29 de marzo de 2009— ou *"La Policía desbarata un piso de diez "esclavas sexuales" en A Coruña* —*Faro de Vigo*, de 29 de marzo de 2009—) como nunha exigua liña horizontal na parte superior da portada por riba da cabeceira (caso de *Burdeles del horror* > *Seis detenidos en A Coruña por explotar a prostitutas en condiciones inhumanas* —*El Correo Gallego*, de 29 de marzo de 2009—).

Polas propias características do caso, nos días sucesivos xeráronse outros feitos noticiábeis en relación ao mesmo. Con todo, nos días inmediatamente seguintes ao 29 de marzo a cobertura informativa experimentou unha caída notábel, até o punto de que só apareceu recollido nos xornais coruñeses: *La Voz de Galicia* publicou pezas informativas relacionadas co caso os días 30 e 31 de marzo, e mais os días 1 e 5 de abril de 2009; *La Opinión* fixo o propio os días 30 e 31 (unha versión reducida da noticia do 31 atópase tamén no xornal vigués *Faro de Vigo*); mentres que *El Ideal Gallego* tamén recolleu nova información sobre o caso o día 31 de marzo (que outros xornais do grupo La Capital, como *Diario de Bergantiños* e *Diario de Ferrol*, resumiron nas súas páxinas). Boa mostra da relevancia que estes xornais lle outorgaron ás informacións é o feito de que case sempre as levasen a portada: *La Voz* fíxoo en tres casos (todas as noticias seguintes, agás a do día 31); *La Opinión* fíxoo en ambos os casos (clasificando a información en portada como pertencente a "Abegondo" o día 30 e a "A Coruña" o día 31); e *o Ideal* tamén sacou en portada a noticia do día 31.

¹⁸ A edición de *La Voz de Galicia* consultada para a elaboración desta análise foi a de Santiago de Compostela, e non a que inclúe o caderniño local de A Coruña.

Malia non ter recollido a noticia da detención o domingo 29, a TVG si aludiu ao caso os días 30 e 31. O luns 30 informouse primeiro dentro do informativo *Local A Coruña*, destacando, cun día de retraso, dúas informacións en cadansúa peza independente: primeiro, a liberación das mulleres e detención das 6 persoas relacionadas coa rede (18.44h); e inmediatamente despois, que as seis persoas detidas na operación Cascabel pasaron a disposición do xuíz (18.46h). A noticia, ademais de ser a primeira do informativo local, tamén foi a primeira do breve repaso de titulares que encabeza este espazo. Ora ben, o feito de que a primeira vez que a canle pública inclúa a información sexa no espazo de "local", podería levar a conxecturar que a exclusión da grella informativa desta noticia o sábado 28 (día en que a Policía Nacional enviou a nota de prensa) ou o domingo 29 (día en que os medios escritos dedicaban espazo considerábel a este asunto) quizais radique xustamente na consideración desta noticia como información local, pois como este informativo só se emite de luns a venres, agardaríase ao luns 30 para cubrir os feitos. Ben é certo que ese mesmo día 30 a noticia tamén se recolle máis tarde no *Telexornal Serán*, e iso podería levar a argumentar que si hai un interese xeral por darlle a coñecer a toda audiencia galega (e non só á da área da Coruña) o feito. Con todo, a información recollida nesta peza do *Telexornal* complementa un breve directo desde o exterior dos pisos cunha emisión gravada na mesma mañá do luns 30 polo equipo de local da Coruña, narrada pola voz en off da xornalista de local e cunha entrevista súa, en primicia, a un dos axentes de policía que participou na liberación: o equipo de local, pois, non podería ter feito esta cobertura nin o sábado 28 nin o domingo 29. Sobre a relevancia que se lle outorga no *Telexornal Serán*, cómpre apuntar que a noticia non aparece adiantada no avance de titulares, no que si caben até 8 noticias. Dentro do espazo informativo, á noticia correspóndelle o lugar número 29, de xeito que a súa emisión ten lugar ás 20.59h (29 minutos tras o comezo do *Telexornal*, e en teoría, un minuto antes do comezo da sección Deportes, que ese día acaba retrasándose até as 21.07h).

Ao día seguinte (martes 31) o informativo *Local A Coruña* volve tratar o caso, incluíndo outra noticia para informar de que "As mulleres atrapadas na rede de prostitución non serán extraditadas" (18.47h). De novo, á información dáselle abonda relevancia até o punto de a destacar de novo en titulares (nesta ocasión, como segunda noticia do día) e de outorgarlle tamén o segundo lugar na listaxe das informacións locais. Que o traballo xornalístico emitido no *Telexornal Serán* do día 30 o realizou o equipo de local da Coruña parece confirmarse tamén polo contido informativo desta peza do día 31, na que tras o encabezamento inicial se repite literalmente o contido informativo emitido a noite anterior. No medio público destaca igualmente a inclusión de informacións relacionadas coa prostitución o luns seguinte, 6 de abril, repetindo a mesma peza informativa no *Telexornal Serán* e *Telexornal Mediodía*, aínda que neste caso o tema sexan as queixas veciñais contra a prostitución de rúa en Pontevedra, sen absolutamente ningunha alusión á prostitución de pisos recollida nos informativos unha semana antes.

1.2. Seccións nas que se publican as informacións en cada medio

O emprazamento das noticias relacionadas co caso nunha ou noutra sección é tamén abondo elocuente da comprensión do fenómeno da trata e tráfico de mulleres. Os xornais coruñeses *La Opinión* e *El Ideal Gallego* trataron as diferentes informacións sobre este caso dentro da sección "Local". Dada a distribución dos contidos que posúen estes xornais (levando a información local ás primeiras páxinas), isto implicou que as noticias adoito cumprisen a función de abertura informativa do xornal, mesmo chegando a se situaren, nalgúns casos, na primeira páxina impar do periódico.

Outros xornais da provincia da Coruña, como *Diario de Ferrol* ou *Diario de Bergantiños*, clasificaron a noticia dentro das páxinas de "Provincia", aínda que a peza publicada fose idéntica (co mesmo enfoque, fotografía, sinatura, titular, etc.) que a de *El Ideal*. Estes tres xornais pertencen ao mesmo grupo empresarial La Capital, ao que tamén pertence *Diario de Arousa*, aínda que este último non recolle a noticia. Se cadra, o feito de que *Diario de Ferrol* e *Diario de Bergantiños* sitúen a noticia nas páxinas de "Provincia" (e non de "Galicia" ou "Sociedade", por exemplo), podería explicar a ausencia da información no *Diario de Arousa*, que ten como ámbito provincial o pontevedrés. Mais en calquera caso cómpre lembrar que, como quedou de manifesto na análise cuantitativa do mes de decembro 2009, o número de pezas informativas sobre prostitución recollidas polo xornal arousán é moi inferior ao dos outros xornais do mesmo grupo de comunicación.

Tocante ao tratamento do xornal coruñés *La Voz de Galicia*, cómpre reparar en que ese diario abre habitualmente as páxinas informativas coa sección "Galicia", reservando a información local para o caderniño interior que moitas das súas edicións incorporan. Na edición santiaguesa deste xornal (a consultada neste traballo), as informacións que ao longo do tempo se publicaron sobre este caso recolléronse sempre na sección "Galicia", obtendo deste xeito unha visibilidade destacada nas primeiras páxinas do periódico. Tamén en "Galicia" situaron estas novas os xornais *El Progreso*, *Diario de Pontevedra*, *La Región* e *Xornal*, aínda que nos catro casos a sección sitúase en páxinas máis avanzadas (24, 30, 31 e 26 respectivamente). No caso do xornal lugués, pontevedrés e ourensán, débese a que dedican as primeiras páxinas á información local e provincial, seguidas das páxinas de opinión.

Outros periódicos manexaron criterios distintos do xeográfico para dar conta destas informacións, e así *Atlántico Diario*, *El Correo Gallego* e *Faro de Vigo* trátanas como "Sucesos" (no caso de *Faro*, destaca que as informacións sexan resumos/adaptacións das noticias publicadas en *La Opinión*), o que as relega até as páxinas 51, 49 e 20 respectivamente. Só *Galicia Hoxe* dá un tratamento á noticia dentro de "Vivir - Sociedade", sección á que neste xornal se lle dá certo destaque ubicándoa nas páxinas iniciais, feito que provoca a súa publicación na páxina 12. Con todo, e como quedará en evidencia ao longo da análise sobre a cobertura informativa, malia a esta distinta localización en seccións, as rutinas xornalísticas seguidas nos xornais apenas varía, até o extremo de que polo tratamento informativo que presentan a etiqueta "Sucesos" podería resultarlles acaída a boa parte delas. Boa mostra disto, é que a información catalogada como "Local" na páxina 7 — en *La Opinión* do 29 de marzo de 2009— aparece avanzada na portada do caderniño local (páxina 3) clasificada como "Suceso".

Canto á cobertura que ofrece a TVG, cómpre distinguir entre o tratamento outorgado ao caso por parte do informativo *Local A Coruña* e mais por parte do *Telexornal Serán*. No primeiro caso, a propia selección da noticia para incluíla na desconexión territorial da Coruña non ofrece dúbida da consideración do feito como "Local", e de feito, a que esta noticia abra o espazo informativo (sendo a primeira o día 30, e a segunda o día 31) é unha actitude totalmente equiparábel ao que realizaron, en prensa, xornais locais como *El Ideal Gallego* ou *La Opinión*. No caso do tratamento do caso no *Telexornal Serán*, porén, a consideración da mesma noticia estaría máis próxima ao "Suceso", a xulgar polo momento do telexornal no que se emite e polas informacións que a arrodean. Sendo a noticia número 29 do telexornal emitida ás 20.59h, a noticia está antecedita por outras 7 noticias que desde o minuto 20.53h se centran na busca dun rapaz lugués de 16 anos que fuxiu dun internado, na busca de Marta del Castillo, no suicidio dun preso de Pereiro de Aguiar, na morte dunha crianza de nove anos afogada na piscina do seu colexio, na

morte dunha nena atropelada nunha carreira de motos (estas dúas mortes, si levadas a avance en titulares), na intoxicación dunha menor en Monforte por unha inhalación de gas, e no desaloxo dun edificio de Marín por un incendio. Logo destes sucesos é cando a presentadora do telexornal introduce a noticia advertindo que “As investigacións policiais sobre a rede de prostitución desarticulada na Coruña céntranse agora en saber onde están os 600 millóns de euros que xerou ese negocio. Mentres, que pasa coa mulleres liberadas, Laura?” (dando paso así a un directo desde o barrio dos pisos de prostitución). Na información seguinte, en forma de breve, a presentadora anuncia que houbo “54 detidos nunha operación contra o tráfico de inmigrantes”: por moito que fosen persoas chinesas detidas noutros puntos do Estado español e sen relación coas redes de prostitución, albíscase aquí unha falta de relación entre ambas as noticias, xa que cómpre lembrar que no caso da Coruña foi a Unidade contra a Rede de Inmigración Ilegal e Falsidade Documental a que descubriu o caso por tratarse, tamén, de estadías irregulares.

1.3. Espazo que ocupan as informacións

Alén de súa inclusión en portada, o espazo dedicado á información é tamén elocuente da importancia que cada medio lle outorga ás noticias relacionadas con este caso. O domingo 29 de marzo, tres xornais dedican unha páxina completa a tratar a información das detencións. Dous destes xornais son *El Ideal Gallego* e *Diario de Bergantiños*, que presentan unha peza informativa idéntica e chegan a incluír até 4 despeces na páxina para afondar nos detalles das detencións, dos rexistros, da tapadeira do “negocio”, e da actuación dun policía que salvou a unha das vítimas cando intentaba guindarse pola ventá. A única diferenza radica en que *El Ideal* presenta a información como noticia do día (páxina 3), e o *Diario de Bergantiños* faino na sección de provincia (páxina 17). O destaque destes dous xornais semella coherente coa propia relevancia que lle daban ao caso en portada, pois en ambos os periódicos a noticia gozaba alí dun lugar prominente. Máis inesperada é, se cadra, a páxina enteira que lle dedica ao “suceso” *El Correo Gallego*, pois a súa mención en portada limitábase a unha exigua liña horizontal anterior ao nome da cabeceira. A páxina 20 do xornal é íntegra para esta información, na que se inclúen tamén numerosos despeces e columnas para destacar datos (localización, hixiene, multas, imposicións ou saúde), circunstancias (anuncios de prensa nos que se anunciaba a rede e contacto con outras redes) e a intervención do policía que salvou a unha das mulleres.

Con todo, a maioría dos xornais de publican a información (todos os restantes, agás *La Región*) dedícanlle o día 29 un espazo entre 26-49 módulos, é dicir, máis da metade da páxina, con frecuencia catro columnas completas, situando a información e en todos os casos na parte superior da folla. Deste xeito, nas páxinas interiores danlle un lugar destacado á información tanto aqueles diarios que a destacaran en portada como noticia do día (*El Progreso* e *La Voz de Galicia*), como aqueloutros que levaran a portada como noticia breve (*Atlántico Diario*, *La Opinión*, *Faro de Vigo* e *Diario de Ferrol*), e tamén diarios como *Galicia Hoxe*, *Xornal* ou *Diario de Pontevedra*, que até entón non aludiran ao caso. *Atlántico* incorpora unha entradiña longa contextualizadora, mentres que o resto de diarios incorporan diferentes despeces ao lado do corpo principal da noticia.

Finalmente, *La Región* é o único xornal que trata a información dentro da sección de breves, presentándoa na parte superior esquerda dunha páxina impar (páxina 31) como unha información de 11 liñas a 2 columnas (e por tanto, dedícadolle entre 1 e 10 módulos).

Só *La Opinión* e *La Voz de Galicia* volven facerse eco de diferentes aspectos relacionados con esta nova ao día seguinte, 30 de marzo. Canto ao primeiro xornal, este dedícalle entre 11 e 25 módulos (algo menos da metade da páxina), mentres que *La Voz* aumenta o espazo asignado o día anterior para encher 1 páxina completa cunha información anticipada de novo en portada, e na cal inclúe tres despeses e unha infografía.

O día 31 de marzo ambos os xornais seguen considerando estes feitos noticiábeis, dedicándolle os dous un espazo de entre 26 e 49 módulos, que en realidade vén significando case unha páxina completa na que caben noticias con despeses, entradiñas, e pequenas entrevistas. Entre os xornais que recollen a noticia, pero de forma menos destacada (entre 11 e 25 módulos), atópase en primeiro lugar *Faro de Vigo*, que nun faldón inferior a cinco columnas incorpora unha versión resumida da noticia de *La Opinión*, e en segundo lugar *El Ideal Gallego* e *Diario de Bergantiños*, cunha idéntica información a dúas columnas na parte superior dereita dunha páxina par. Por último, *Diario de Ferrol* dedica un espazo exíguo de entre 1 e 10 módulos a resumir a información publicada nestes dous últimos xornais mencionados (todos eles do grupo La Capital), situando a peza informativa na parte inferior dunha páxina impar a tres columnas.

La Voz de Galicia é o único xornal que publica sobre o feito o día 1 de abril, construíndo dúas noticias ás que dedica case unha páxina completa (entre 26 e 49 módulos). O 5 de abril, domingo seguinte ao da publicación das detencións, o xornal coruñés dedica 2 páxinas íntegras a unha reportaxe xa anunciada en portada —*La presión policial sobre los clubes y la crisis desvían la prostitución hacia pisos*, *La Voz de Galicia* de 5 de abril de 2010—, e que ademais se sitúa nas páxinas iniciais do xornal (4 e 5) baixo o epígrafe “Chequeo a la prostitución”. Aínda que en ningures se mencionan os feitos da redada policial nos pisos da Coruña da semana anterior, consideramos que estes acontecementos si poderían ter influído na publicación desta reportaxe na que se aborda a prostitución desde ángulos distintos, dándolle certa cabida ás características dunha incipiente prostitución en pisos. Como debullaremos polo miúdo máis adiante, nestas dúas páxinas destaca a exclusión de calquera debate sobre a relación dos anuncios de sexo dos xornais coas redes de prostitución, algo especialmente rechamante de termos en conta que este mesmo xornal era o que servía de soporte á rede desarticulada para anunciarse e gañar clientes.

Canto ao espazo outorgado na TVG, a primeira vez que se informa deste caso, na desconexión informativa *Local A Coruña* do día 30, dedícaselle ao tema 1:41 minutos, sumando a primeira noticia (que ocupa do minuto 0.47 ao 2.05) e a segunda (que avanza até o minuto 2.28). Esa noite, no *Telexornal Serán*, o tema recibe a maior atención en termos de espazo, o que se concreta en 1:51 minutos ao longo dos cales ten lugar a presentación da noticia, o directo desde A Coruña, e a emisión dunha peza gravada de exactamente 1 minuto de duración realizada polo equipo de local da Coruña. Esa mesma peza gravada é a que se emite o día 31 durante o informativo *Local A Coruña*, que sumada á entradiña da noticia realizada pola presentadora suman un espazo de 1:20 minutos.

1.4. Inclusión de fotografías

No caso da prensa escrita, un outro aspecto que permite calibrar a importancia outorgada ao acontecemento é a inclusión de fotografías, pois non só farán que por forza o espazo xeral dedicado á noticia sexa maior, senón que tamén funcionan como elemento de chamada de atención do público lector. Por este motivo, consideramos de interese apuntar que a excepción da información breve de *La Región*, todos os outros 12 xornais contribúen á suma total de 21 elementos fotográficos. Só 4 diarios se limitan a un único elemento fotográfico (*Galicia Hoxe*, *El Correo Gallego*, *Xornal* e *Faro de Vigo*), mentres que a maioría deles publican dúas fotografías. Nalgúns casos, outorgándolles idéntico espazo ás dúas (*La Opinión* e os tres xornais do grupo La Capital que vimos mencionando) e noutro, incluíndo unha fotografía principal e outra secundaria máis pequena (*La Voz de Galicia*, *El Progreso* e *Diario de Pontevedra*). O xornal vigués *Atlántico Diario*, pola súa banda, ilustra este “suceso” con tres fotografías. Aínda que posteriormente afondaremos no contido das fotografías desde un punto de vista cualitativo, cómpre apuntar que a inmensa maioría das fotos incluídas nas informacións do día 29 son as facilitadas pola Policía Nacional canda a súa nota de prensa (independentemente de que algúns medios conserven o logo da Policía Nacional e outros se apropien das fotos recortándolles o logo).

A inclusión de fotografías segue sendo habitual nas (poucas) noticias publicadas en días sucesivos. Así, tanto o día 30 como o 31 *La Opinión* e mais *La Voz* volven recorrer ás fotos (no caso de *La Opinión*, o día 31 chega a incluír catro elementos fotográficos na súa noticia a páxina completa), como tamén fai *Faro* na súa noticia-resumo do día 31. Nunha tendencia oposta, *El Ideal*, *Diario de Bergantiños* e *Diario de Ferrol* prescinden de fotos o día 31. Tamén delas prescinde *La Voz* o día 1 de abril, aínda que na súa reportaxe a dúas páxinas do 5 de abril, incorpora unha fotografía (páxina 4) e unha ilustración (páxina 5) de dimensións considerábeis.

Malia tratarse dun medio televisivo, os tres programas informativos que recollen este caso na TVG recorren tamén á inclusión de fotografías nas súas imaxes, que son as mesmas reflectidas na prensa (é dicir, as facilitadas pola Policía Nacional canda a súa nota de prensa o sábado 28). A presentación das fotografías, que manteñen o logo da Policía Nacional, complementase con outras imaxes gravadas nas que poden verse os edificios nos que se localizaban os pisos de prostitución, entrevistas á veciñanza, entrevistas a un policía que protexe a súa identidade figurando de costas, a saída dos xulgados das persoas detidas, así como capturas dos anuncios en prensa a través dos que se publicaba a rede.

2. AS RUTINAS XORNALÍSTICAS NA COBERTURA DA INFORMACIÓN: A EVOLUCIÓN DÍA A DÍA

Dado que o caso tivo un desenvolvemento cronolóxico, consideramos de utilidade ir examinando as rutinas xornalísticas consonte se foron publicando as informacións nunha liña de tempo. Dese xeito, poderanse establecer análises comparativas cando o mesmo feito noticiábel apareza recollido en varios xornais (tal e como aconteceu o 29 de marzo), esculcar os intereses que cada medio posúe na temática da prostitución a partir do tipo de informacións que seleccionaron para publicar nos días inmediatamente posteriores, ou avaliar a falta de interese mediática no tema nos casos nos que non se volveron publicar pezas xornalísticas relacionadas.

Este é o motivo polo que a seguir distribuímos a análise das rutinas xornalísticas en dous grandes grupos, segundo esta corresponda ao tratamento informativo do domingo 29 de marzo (primeiro grupo) ou ás pezas xornalísticas publicadas nos días sucesivos (segundo grupo). Posteriormente realizaremos de forma global unha análise crítica do discurso empregado, e poremos tamén en relación a cobertura informativa destes días de marzo co tratamento informativo outorgado á evolución do caso a nivel xudicial, nomeadamente coa petición da fiscalía e ao ditame da sentenza.

2.1. Noticias publicadas o día 29 de marzo de 2009

2.1.1. Xéneros xornalísticos

As pezas recollidas na prensa galega o domingo 29 englóbanse sen excepcións no xénero informativo noticia. En principio, parecería que os criterios de noticiabilidade máis destacados son a actualidade, inmediatez e o morbo relacionado co acontecemento ou suceso (relatando en case todos os casos os detalles máis macabros/escabrosos sobre as condicións infrahumanas nas que vivían as vítimas). Con todo, o feito de que as detencións se practicasen o mércores e xoves previos sen saír nada en prensa até o domingo, así como a grande similitude entre as formas de tratar a noticia nos diferentes medios, axiña permite inferir o carácter inducido da noticia, que tería como detonante o envío dunha nota de prensa por parte da Policía Nacional o sábado 28 de marzo, día en que pasaron a disposición xudicial as 6 persoas detidas en relación á rede de explotación sexual logo do seu arresto na Coruña en días previos. En suma, estamos ante o grupo temático máis cuberto polos medios: a trata abordada como suceso a raíz dunha redada policial e envío de nota de prensa.

Estas grandes similitudes de enfoques, fotografías, declaracións, terminoloxía e datos incluídos nos diferentes medios (que iremos debullando ao longo desta sección) tamén nos leva a conxecturar que os medios reproducen a nota policial de forma bastante literal. A propia nota policial estaría en liña cunha axenda política interesada en destacar estas actuacións para dar conta da efectividade do Plan Integral de Loita contra a Trata de Seres Humanos con Fins de Explotación Sexual aprobado polo Goberno central tres meses antes (en decembro de 2008). É máis, boa mostra da falta de iniciativa por parte dos medios é o feito de non teren publicado nada sobre este caso nos días das detencións (practicadas entre os días 25 e 26, causando considerábel rebumbio entre a veciñanza porque, como veremos, 'todo o mundo' sabía o que alí había) e da liberación das vítimas da rede. Xa que logo, na cobertura deste tipo de informacións os medios dependen das fontes oficiais, sobre todo policiais: a axenda informativa funciona neste caso como altofalante da axenda institucional, refugando na maioría dos casos de incluír novos datos, de contrastar con fontes expertas ou de mostrar análise ou reflexión propia sobre os acontecementos narrados.

Ora ben, o feito de que a Policía saque notas de prensa ou convoque aos medios para informar sobre a prostitución ou o tráfico de persoas con fins de explotación sexual non é garantía ningunha de que esta información se incorpore á axenda mediática. Este mesmo caso ofrece evidencias neste sentido, pois a comezos desa mesma semana a Garda Civil e a Policía Nacional presentaron informes sobre a trata de mulleres para a explotación sexual ante a Fiscalía Superior de Galicia, informando tamén aos medios, malia que estes datos apenas se converteron en información na prensa galega.

Entre as excepcións destaca a TVG, que incluíu unha noticia breve (inferior a 1 minuto) no *Telexornal Mediodía* do 26 de marzo na que alerta de que “Aumenta o consumo de prostitución en Galiza [...] segundo o informe da Fiscalía do Tribunal Superior de Xustiza”.

Logo da entrada, a voz en off da presentadora do telexornal informa de que ese documento

“alerta de redes que captan mulleres para exercer a prostitución, sobre todo de Latinoamérica, Europa Central e Oriental. Nos últimos 3 anos a Policía Nacional e a Garda Civil identificou máis de 2000 mulleres que exercían ilegalmente a prostitución no noso país, maioría destas vítimas (o 76%) son de orixe brasileira, seguidas de romanesas, colombianas, e dominicanas. A fiscalía propón un protocolo de actuación para previr esta trata de comercio sexual.”

É tamén significativo que nese mesmo *Telexornal Mediodía* se inclúa outra peza breve (inferior a 30’ e consistente unicamente na sucesión de imaxes acompañadas da voz en off do propio presentador) que, se ben non se relaciona directamente coa anterior, serve para informar de que

“a Comisión Europea quere multar non só a quen obriga a prostituírse, senón tamén os clientes que estean con mulleres explotadas sexualmente. A nova proposta de lei pide ademais que non se persigan as vítimas por residir ilegalmente nun país, senón que se lles dea protección para colaborar coa xustiza. Finalmente a norma permitiría loitar contra a prostitución con métodos semellantes aos que se empregan contra o crime organizado.”

Resulta evidente que este enfoque vai en liña coa axenda oficial abolicionista do Goberno español e da Comisión europea. En calquera caso, estes exemplos non son senón excepcións, pois na prensa escrita non hai cobertura disto nos días en que ten lugar. O máximo que se fai é utilizar esta información para contextualizar a noticia publicada o día 29, e aínda así trátase dun comportamento minoritario realizado unicamente por *Xornal de Galicia* (incluíndo un despece titulado “Tan só o 15% das vítimas denuncian en Galicia”) e por *Faro de Vigo* (que no propio corpo da noticia alude á desarticulación da trama cun “Y todo ello coincidindo con el anuncio de la Fiscalía y otras instituciones de una serie de medidas encaminadas, precisamente, a prevenir la trata de mujeres”).

Todo o anterior permítenos concluír que a representación deste caso nos medios galegos débese a que houbo unha nota policial, pero que ademais tiña morbo dabondo para convertela nun acontecemento noticioso tratándoo como un suceso. Disto derívanse dúas lecturas: dunha banda, os datos até agora evidenciados desvelan que en todos os casos a peza informativa está orientada ao acontecemento (e non tanto ao tema en si). E da outra banda, e a respecto do enfoque da información, cómpre apuntar que independentemente de que a sección na que apareza incluída a noticia sexa Galicia, local, provincia, sociedade ou sucesos, os patróns informativos predominantes son xustamente os da noticia de sucesos. Así, abórdase o caso como un acontecemento puntual (presentado como unha sucesión de datos) en lugar de relacionalo cunha dinámica social de carácter estrutural (máis alá do que poida facelo a propia fonte policial na súa nota). Isto último requiriría, por parte do medio, unha análise e contextualización máis detallada, xunto á consulta dunha pluralidade de fontes que poidan ofrecer unha visión máis completa.

2.1.2. Fontes

Outra mostra de que as noticias publicadas o domingo 29 supoñan o traslado case automático da axenda institucional á axenda mediática é o feito de que a principal e practicamente única fonte informativa utilizada no reconto dos feitos sexa a nota policial. Esta conclusión resulta doado tirala logo de botar unha ollada comparativa aos xornais e constatar a similitude entre as formas de tratar a noticia, permitindo así inferir a existencia dun mesmo documento de partida en todos os casos. Con todo, a lectura individual dun único xornal non sempre tornará tan evidente a existencia da nota policial, pois aínda que algúns xornais si atribúen directamente a información ás “fuentes de la investigación policial” incluíndo afirmacións como “según la Policía Nacional” ou “fuentes policiales subrayaron que”, outros diarios eluden atribuír de forma directa a información (como é o caso, por exemplo, de *Xornal*, que mediante esta actitude, presenta a versión da policía como verdade absoluta, contrastada e obxectiva). Nesta mesma liña, cómpre xa advertir que a maioría das fotografías incluídas nas noticias do día 29 teñen como fonte a Policía Nacional. En coherencia co comportamento anteriormente descrito de obviar a atribución de fontes, tamén nalgúns casos as fotografías preséntanse recortadas para lles poder eliminar o logo da Policía, e noutros preséntanse ou ben asinadas polo propio xornal (XdG, en *Xornal*) ou ben directamente sen sinatura (en *Faro de Vigo* ou *Atlántico Diario*).

O feito de que os medios trasladen de forma case automática e irreflexiva a axenda institucional, e que por riba nalgúns casos eludan atribuír a información á nota policial, provoca que con moita frecuencia os medios fagan seu (consciente ou inconscientemente) o discurso oficial abolicionista. Este discurso é claro na utilización de determinada terminoloxía marcada na mesma liña ideolóxica, como é a expresión “esclavas sexuales”, que moitos xornais levan ao titular de páxina ou de portada (ás veces, incluso sen entrecomiñar), aínda que practicamente ningún advirte de que se trata da expresión presente na nota policial.

Tocante ao papel dos anuncios de sexo de pago en prensa, o discurso oficial trata de sensibilizar sobre o seu papel negativo, en tanto nalgúns ocasións funcionarían como mecanismo de difusión das redes de explotación sexual. Este foi o caso da Operación Cascabel, coa publicación de anuncios diariamente en *La Voz de Galicia*. A este respecto, o feito de que todos os diarios (a excepción, xustamente, de *La Voz*) aludan na noticia a que a trama desarticulada se anunciaba nas páxinas dos xornais como “Etiqueta Negra” e “Gatitas”, podería entenderse como resultado directo da transcripción da propia nota policial de xeito automático e irreflexivo por dúas razóns: a primeira, porque a maioría deses diarios incorren na actitude incoherente e hipócrita de seguiren mantendo (unhas páxinas máis adiante) este tipo de anuncios nas súas páxinas. E a segunda, porque polo xeral non ofrecen datos concretos sobre o xornal que os publicaba, aínda que isto tamén poida deberse non só á falta de iniciativa propia para facer as comprobacións pertinentes, senón tamén a razóns de corporativismo ou a unha actitude “solidaria” de ‘como nós tamén publicamos eses anuncios, podíalle pasar a calquera’. O único periódico que explicita que era *La Voz* a que servía de plataforma á rede de prostitución é *Xornal*, afirmando que aos pisos “acudía xente tras concertar cita nun teléfono que aínda aparecía onte nun anuncio publicado no diario coruñés *La Voz de Galicia*”, mais isto podería deberse, sobre todo, ás relacións non fluídas que existen entre os dous grupos mediáticos.

O que si fan o resto de xornais (e sorprendentemente, non *Xornal*) é facer público que a rede, a organización, a parella responsábel da rede ou os procesados/as anunciaban os pisos de prostitución nas páxinas de contactos baixo os nomes de "Gatitas" e "Etiqueta Negra", polo que esta información xa estaría incluída na nota policial (de feito, así se recoñece nalgún medio como *El Ideal Gallego*, no que claramente se afirma que "fuentes de la investigación indican que los servicios se anunciaban en prensa como Etiqueta Negra y Gatitas con fotografías de las víctimas semidesnudas"). Tocante a *La Voz de Galicia*, o seu silencio tocante aos anuncios contrasta coas afirmación que realizan no corpo da noticia de que as seis persoas detidas estaban "vinculadas a las firmas Etiqueta Negra y Gatitas". Deste xeito, tal silencio podería entenderse non como resultado dunha actitude coherente, senón hipócrita, a sabendas de que era o propio xornal o que publicaba diariamente os anuncios até o mesmo sábado 28 (é dicir, até días despois de que se practicasen as detencións das seis persoas acusadas de prostituír mulleres). Por último, no tratamento dos anuncios pode albiscarse unha falta de rigor por parte dalgúns medios: no caso da noticia de Sucesos de *El Correo Gallego*, ao transmitir a idea de que as propias mulleres se anunciaban voluntariamente na prensa ("los servicios de las chicas, que se anunciaban semidesnudas en prensa bajo los nombres de Etiqueta Negra y Gatitas"); no caso do breve de *La Región*, ao terxiversar a información no propio titular, por mor da omisión de información relevante ("Liberadas diez esclavas sexuales que trabajaban en los locales Etiqueta Negra y Gatitas"); e no caso de *La Voz de Galicia*, por xeneralizar até o punto de tratar a Etiqueta Negra e Gatitas como "firmas" en lugar de como nomes comerciais empregados nos anuncios de contactos dos que o propio xornal se beneficiaba economicamente.

Tamén o discurso oficial destaca como as inmigrantes son as vítimas maioritarias das redes de tráfico sexual. Salvo contadas excepcións, como *El Ideal Gallego*, *Diario de Ferrol* e *Diario de Bergantiños* (co titular de portada *Seis detenidos en A Coruña por forzar a extranjeras a ser esclavas sexuales* e co titular da páxina interior *La Policía desarticula una red que forzaba a inmigrantes a ser "esclavas sexuales"*), ou como a noticia de *La Opinión* (*La policía desarticula una banda que prostituía y esclavizaba a inmigrantes*) reformulada como Suceso en *Faro de Vigo* (*Desarticulada una red que prostituía hasta 20 horas al día a inmigrantes en A Coruña*), a vinculación entre as redes de trata e as mulleres inmigrantes desaparece dos titulares dos outros xornais. Isto resulta certamente sorprendente, toda vez que o corpo da Policía Nacional que desarticulou a rede foi a Unidade Contra a Rede de Inmigración Ilegal e Falsidade Documental (UCRIF). No resto de diarios que refugan de relacionar a prostitución coa inmigración desde o titular, o enfoque da noticia vai desde a énfase na desarticulación da rede (*Cae unha rede que prostituía na Coruña mozas ata 20 horas o día en Xornal*, *Destapan una red de prostitutas esclavas en Galicia Hoxe*, ou *Cae una banda que prostituía a mujeres retenidas en pisos en El Progreso* e *Diario de Pontevedra*) até a atención nas condicións de vida das mulleres, sobre todo naqueles medios que trataban o caso como un suceso (*Secuestradas en pisos 'patera' en El Correo Gallego*, ou *Diez 'esclavas sexuales' eran retenidas por una organización en dos pisos de A Coruña en Atlántico Diario*). Certo é, non obstante, que nalgúns poucos casos menciónase no propio corpo da noticia a relación coa inmigración e chega a explicarse como, de feito, a operación se desencadenou por labores de control de estranxeiría (*El Progreso*, *Diario de Pontevedra*, *Galicia Hoxe* e *Xornal*). A entradiña do Diario é abondo elocuente: "La unidad especializada en inmigración ilegal de la Policía Nacional asestó esta semana un golpe a las redes de explotación de mujeres con el arresto de seis personas en A Coruña y Abegondo, y la liberación de una decena de chicas".

Mais isto contrasta con outros xornais como *La Voz de Galicia*, que a máxima mención a este feito quede nunha simple información descontextualizada como “la mayoría eran sudamericanas que se encontraban en situación irregular en España”.

O discurso oficial tamén fai énfase nas reticencias das mulleres vítimas de redes de explotación sexual a denunciaren tanto a situación na que viven como aos seus explotadores/as, algo que algúns xornais reproducen dun xeito bastante literal. Como exemplo, nun despece incluído na información de *El Ideal Gallego* afírmase:

“Desde la Policía señalan que las víctimas de esta clase de entramados suelen ser reticentes a formular denuncia contra sus explotadores, por el gran miedo, tanto a represalias personales —a ellas o a sus familiares en el extranjero— como a las autoridades españolas, por el riesgo de ser expulsadas o deportadas.”

Hai xornais (como os do grupo La Capital ou os do Grupo El Progreso) que utilizan esta argumentación para explicar a reacción dunha das mulleres liberadas, que ao ver entrar no cuarto á policía tratou de fuxir lanzándose desde unha ventá do primeiro piso. Como exemplo repetido en *El Progreso* e *Diario de Pontevedra*, sostense que

“El miedo a las represalias contra ellas o sus familiares en su país de origen, así como a ser detenidas o expulsadas de España, es uno de los motivos por los que las víctimas de la banda eran reticentes a denunciar a sus explotadores. Así lo asegura la Policía Nacional, que pone como muestra de esos temores el hecho de que una retenida en uno de los pisos registrados intentó saltar por la ventada a un patio interior, a una altura de 8 metros.”

Con todo, a rigorosidade aos feitos semella perderse noutros periódicos, que mesturan os argumentos de tal xeito, que acaban por presentar unha explicación confusa. É o caso de *Atlántico Diario*, que de tanto que xeneraliza acaba caendo na imprecisión ao afirmar que “el ambiente de terror en el que vivían las diez mujeres llevó a que una de ellas, cuando vio entrar a los agentes en el piso, intentase huir desesperadamente por la ventana”. Máis grave é o comportamento de *Xornal*, que chega a afirmar no antetítulo que “unha das dez mulleres explotadas tentou suicidarse pero foi rescatada por un dos policías”, por moito que posteriormente no corpo da noticia si explique que a moza intentaba fuxir (que non suicidarse) por medo a ser detida ou expulsada. Tamén é reprobábel o tratamento desta noticia de Sucesos en *Faro de Vigo*, subliñando nun destacado que “Una chica saltó por una ventana en los arrestos y un agente logró rescatarla” e evitando en todo o relato xornalístico do corpo da noticia calquera mención aos motivos polos cales a muller retida podería ter intentado saltar pola ventá, como evidencia o seguinte fragmento, recollido tamén de forma idéntica en *La Opinión*:

“Durante el arresto de los implicados en la Operación Cascabel, una de las víctimas saltó por la ventada del primer piso en los que los detenidos la tenían recluida. La joven, según los agentes, pensó que el patio interior estaba a la misma altura que la calle, pero distaba ocho metros del suelo. Un Policía Nacional agarró a la mujer por los brazos en el último momento, cuando ya se había arrojado al vacío. El agente sufrió un desgarro de fibras musculares en la zona del pectoral izquierdo.”

Ao mostrar os feitos sen analizar as súas causas, a representación destes dous xornais invitaría a criminalizar a prostitución, vendo a operación policial como un dispositivo montado contra a prostitución e a conducir ao público lector a pensar que se a muller quería fuxir da Policía (que chegaba a socorrerla) sería porque algo tiña que ocultar ou porque estaba a facer unha actividade ilegal. Nada máis lonxe da realidade, pois o seu exercicio libre está permitido en España.

Todos os diarios coinciden en destacar o papel do axente de policía que salvou a esta muller de caer pola fiestra, incluíndo as mesmas declaracións del entrecomiñadas (con maior ou menor lonxitude), mais sen especificar en ningún momento como se tivo acceso a elas. Nun sentido totalmente oposto, o que os medios non fan é rebater as razóns nas que as mulleres basean os seus temores de expulsión, permitíndolle á audiencia lectora saber que segundo a lei de decembro de 2008 as vítimas da trata que residan ilegalmente nun país non serán expulsadas, senón que se lles dará protección para colaborar coa xustiza. O máximo ao que se chega é, en *El Ideal Gallego*, a afirmar que o venres se tomou declaración ás mulleres “protegidas por el personal de Extranjería, para declarar acerca de las condiciones en las que se veían obligadas a ejercer como prostitutas”.

Con todo, para tomaren como única fonte informativa a nota policial, existen algúns aspectos desconcertantes no tratamento dalgúns datos por parte dos medios. Varios áchanse en *Xornal*, onde como vimos de mencionar, afírmase no antetítulo que “unha das dez mulleres explotadas tentou suicidarse pero foi rescatada por un dos policías” ou onde se afirma no corpo da noticia que “o grupo montara un salón de peiteado no barrio coruñés da Sagrada Familia” (o que é unha interpretación bastante libre dos feitos, pois a perruquería só existía fiscalmente, co mesmo enderezo que os pisos de prostitución). Destaca tamén que *El Progreso* mencione no texto de portada que “Una agente rescató a una de las chicas, que intentó tirarse por la ventana por miedo a las represalias”. Alén destes, tamén hai confusión sobre o día en que se practicaron as detencións, que *La Opinión* e *Faro* sitúan no martes e mércores da pasada semana, e o resto de xornais (de entre aqueles poucos que o mencionan), sitúano no mércores e xoves. Outro dos aspectos máis desconcertantes, por reiterativo, é a confusión sobre o sexo das persoas detidas, de forma que en varios medios se informa da detención de catro homes e dúas mulleres, mentres noutros fai constar que as persoas detidas eran tres homes e tres mulleres. O feito de que convivan as dúas tendencias non permitiría soste que se a información contraditorias se debe tanto a un lapsus por parte da/o xornalista do periódico en cuestión, como quizais á ambigüidade da nota policial ou ao feito de que algún medio tomase a información directamente de axencias, podendo radicar aí o motivo da información errónea.

Os medios só se desmarcan da nota policial, afondando por iniciativa propia noutras cuestións concretas, en ocasións moi contadas. Unha delas é a xa mencionada culpabilización directa que fai *Xornal* de *La Voz de Galicia* como periódico que se beneficia economicamente da existencia da rede de prostitución, ao servir como soporte para a publicación dos anuncios da rede que se mantiñan até días despois das detencións. Aínda sen apuntar en ningún momento a *La Voz*, *Atlántico Diario* tamén chama a atención sobre o mantemento dos anuncios en prensa, concluíndo a súa información de Sucesos coa frase “Ayer los reclamos publicitarios continuaban publicados en las páginas de breves, aunque los teléfonos ya no contestaban” (o que por outra parte, denota un intento de comprobación por parte do periódico).

Aínda que implique seguir recorrendo á mesma fonte policial, o tratamento da noticia como un suceso leva a *El Correo Gallego* a pórse en contacto coa Xefatura Superior de Policía de Galicia para comprobar a existencia de novas de última hora, de forma que ao longo da peza informativa pode lerse algunha información extra (como a listaxe de todos os feitos delitivos que se lles atribúen ás persoas detidas) atribuídas mediante un “según matizaron a este diario fuentes próximas a la Jefatura Superior de Policía de Galicia”.

Noutros casos, como *Xornal* ou *Faro de Vigo*, a información da nota policial complementábase cos datos dos informes presentados a semana anterior pola Policía e Garda Civil ante a Fiscalía, e que até daquela non foran susceptibles de se converteren en feito noticiábel. Tamén *Faro* completa a nota policial para darlle un toque de localismo (isto, malia incluírse a noticia na sección de Sucesos), afirmando que “esta misma semana salía a la luz el caso de una joven rumana que estaba supuestamente retenida en un piso de Vigo y era obligada a prostituirse en la calle”. Con todo, nin unha nin outra información denotan toma de iniciativa ningunha á hora de cubrir a noticia, senón recurso a unha información previa a disposición da xornalista.

O único medio que si amosa esta iniciativa no texto escrito é, por paradoxal que semelle, *La Voz de Galicia*. Na información principal deste xornal inclúese contra o final o ladiño “Asociación vecinal”, para recoller as declaracións do presidente da Asociación de Veciños dos Mallos celebrando a desarticulación da rede polas consecuencias negativas que un piso de prostitución ten para o barrio. Non é esta a única fonte non oficial á que recorre *La Voz*, senón que nun despece específico titulado co entrecamiado «Levaban cinco anos traballando no edificio», dá cabida ás declaracións de máis veciños e veciñas que adornan o relato coas súas impresións sobre as mulleres e os homes que acudían ao piso (e que mesmo chegan a producir declaracións sen desperdicio, como “Y alguna vez vimos entrar a un travesti en ese portal”). Nese mesmo despece, o xornalista que asina a noticia describe de primeira man as características e situación do inmoble da redada. A iniciativa propia reflectida no contido escrito da noticia complétase coa inclusión dunha fotografía de autoría propia na que se retrata a un deses veciños apuntando cara ao piso. Unha iniciativa semellante, a nivel fotográfico, si pode enxergarse do xornal *El Ideal Gallego*, que na noticia publicada o domingo retrata de *motu proprio* un momento no que unha das persoas detidas entra no coche policial tras comparecer ante a xuíza de garda. Estas dúas fotografías son, como veremos, as únicas publicadas nos medios realizadas por un/ha fotoxornalista.

En definitiva, para a cobertura informativa (relativamente extensa) deste caso mostrada o domingo 29 de marzo, os medios recorreron de forma predominante á información recollida na nota policial enviada o sábado 28, día en que as persoas detidas pasaron a disposición xudicial. A iniciativa propia dos medios para informar sobre estes feitos brillou pola súa ausencia, e nas poucas ocasións que si a houbo, foi para incluír fontes non especializadas, nomeadamente veciñais, que contribúen máis a espallar opinións do que a facilitar unha comprensión íntegra do fenómeno da prostitución.

2.1.3. Protagonistas

Unha visión global sobre as noticias publicadas o día 29 permite falar dun protagonismo compartido entre a policía, as mulleres liberadas e as persoas detidas. Este protagonismo compartido queda en evidencia nos propios titulares das noticias, e así conviven os titulares que escollen enfocar a noticia en cada un dos tres colectivos antes sinalados.

a) Policía

A Policía adoita ser o suxeito oracional, tanto se se destaca que detivo a seis proxenetas como se se destaca que liberou mulleres. Do primeiro son exemplos os titulares *La Policía desarticula una red que forzaba a inmigrantes a ser "esclavas sexuales"* —páxina 3 de *El Ideal Gallego*, de 29 de marzo de 2009— ou *La Policía desbarata un piso de diez "esclavas sexuales" en A Coruña* —portada de *Atlántico Diario*, de 29 de marzo de 2009—. Pero tamén son exemplo disto outros titulares nos que, aínda sen haber mención explícita á policía, a súa presenza si está implícita como suxeito activo da información, e de aí *Cae unha rede que prostituía na Coruña mozas ata 20 horas o día* —*Xornal*, de 29 de marzo de 2009—, *Desarticulada una banda que obligaba a prostituirse a mujeres en turnos de 20 horas* —*El Progreso e Diario de Pontevedra*, de 29 de marzo de 2009—, *Destapan unha rede de prostitutas escravas* —*Galicia Hoxe*, de 29 de marzo de 2009— ou *Seis detenidos por prostituir y esclavizar a mujeres inmigrantes* —portada de *La Opinión*, de 29 de marzo de 2009—.

Como dicíamos, estes titulares conviven con outros nos que se destaca o papel da policía na liberación das mulleres, do que sería bo exemplo o titular *La policía libera a diez mujeres que eran explotadas como esclavas sexuales en A Coruña* —portada de *La Voz de Galicia*, de 29 de marzo de 2009—. De forma implícita, a Policía é tamén suxeito oracional noutros titulares, como *Liberadas en A Coruña diez mujeres forzadas a prostituirse 20 horas diarias* —páxina 8 de *La Voz de Galicia*, de 29 de marzo de 2009—. En calquera caso, a Policía é á vez fonte e protagonista, suxeito que fala de si mesma e do resto. Non entraría nesta definición o comportamento de dous xornais que tratan a información na sección de Sucesos avogan por espectacularizar cos seus titulares, nos que desaparece a mención á Policía e se destaca a situación de desolación das mulleres liberadas. Tal é o comportamento nos titulares *Diez 'esclavas sexuales' eran retenidas por una organización en dos pisos de A Coruña* —*Atlántico Diario*, de 29 de marzo de 2009— ou en *Secuestradas en pisos 'patera'* —*El Correo Gallego*, de 29 de marzo de 2009—, este último xornal obrigando a ler o subtítulo para dilucidar a relación coa prostitución.

Antes de máis, cómpre lembrar que este protagonismo outorgado á Policía Nacional contrasta co comportamento dalgúns medios que, como xa sinalamos, a retratan como unha protagonista máis, ocultando que ademais diso é tamén a fonte da información. O mesmo acontece cando se inclúen as declaracións entrecomiñadas do policía que rescata á muller que se guindaba pola ventá, na maioría dos casos sen dar conta do xeito en que se conseguiran. Con todo, en canto protagonista, a Policía preséntase como a salvadora das mulleres "liberadas".

b) Mulleres

Canto á forma de retratar as mulleres vítimas da rede, conséntase unha incapacidade para abordar a súa situación de forma complexa, máis alá da descrición que delas ofrece a nota policial. Nesta liña, seguindo a versión policial, practicamente todos os medios coinciden en describir as condicións de vida "inhumanas" ou "infrachumanas" das mulleres liberadas, incidindo en aspectos como a duración da súa xornada laboral de 20 horas, as dimensións de 7 metros cadrados do cuarto no que durmían todas en liteiras, a prohibición de aseárense entre cada acto sexual ou de mudaren as sabas da cama, o feito de estaren obrigadas a non usar preservativo ou a tolerar o consumo de drogas por parte dos homes que pagaban por sexo, o permiso de saída do piso de tan só unha hora diaria, e as multas ás que serían sometidas de non cumpriren as regras.

Todo isto afonda no seu papel de vítimas e conduce a unha actitude de compadecemento delas, pero como dicíamos, sen afondar na complexidade da súa situación a nivel persoal e social. En parte, porque non se lles dá voz como colectivo (e que neste caso, que as mulleres fosen inaccesíbeis como fonte non exime de que se puideran ter consultado outras fontes expertas ou outras mulleres que experimentasen unha situación semellante e por tanto engadisen matices á descrición dos feitos). Na única ocasión na que se recorre a outra fonte distinta da policial para describir as mulleres (en *La Voz de Galicia*), esta fonte é a veciñanza, polo que dáse aquí un frecuente recurso a estereotipos e a destaques de datos de dubidosa relevancia de cara a favorecer unha mellor comprensión da súa situación e da problemática da prostitución. En calquera caso, convén subliñar que malia seren protagonistas, as mulleres non se converten nunca en suxeitos da información (non falan de si mesmas) senón en obxectos (é sobre elas sobre quen se actúa, e son outras fontes –ben a policía, ben a veciñanza– as que falan delas en terceira persoa).

En xeral, tanto se nas noticias se describen as prostitutas seguindo a nota policial ou as declaracións veciñais, danse ocasións nas que nin sequera se menciona que son inmigrantes ilegais (aínda que tamén é certo que noutras noticias si se destaca, mesmo no titular), por moito que fose a Unidade Contra a Rede de Inmigración Ilegal e Falsidade Documental (UCRIF) a que destapou a rede. Igualmente, e como tamén sinalamos, nalgúns xornais ofrécese información descontextualizada sobre o intento de fuxida dunha das mulleres ao ver chegar á policía, de tal xeito que se invita a unha lectura por parte da audiencia que consideraría ás mulleres como delincuentes que foxen das forzas policiais encargadas de velar pola seguridade da cidadanía. Nada máis lonxe da realidade: nin a prostitución é delito, nin tampouco o é a estada irregular (catalogada como falta administrativa).

Escasos son os xornais, por último, que aluden a que na súa condición de vítimas as mulleres están “protegidas por el personal de Extranjería” (*El Ideal Gallego*). En todo caso, esta protección non adoita aparecer explicitada nin contextualizada, de acordo ao xa vixente Plan Integral de Loita contra a Trata de Seres Humanos con Fins de Explotación Sexual que prevé que as mulleres vítimas de trata, independentemente de que sexan inmigrantes ilegais, poidan formar parte do proceso como testemuña protexida, ofrecéndolles nese caso a posibilidade de obter un permiso de residencia en España. Si aparecerá, como examinaremos máis abaixo, nas informacións dos días sucesivos.

c) Persoas detidas

Tocante á información sobre os/as proxenetas, agás *La Región* (que simplemente trata a información como un breve) todos os outros xornais facilitan neste 29 de marzo as iniciais das seis persoas detidas e os cargos que se lles imputan, e moitos tamén inclúen a súa idade, nacionalidade e sexo. En principio, poderíase pensar que esta información figuraría xa na nota de prensa policial, mais cómpre subliñar algúns aspectos. Tocante á identificación das persoas detidas, non hai dúbida de que é a cabecilla da trama formábaa supostamente un matrimonio. Pero á hora de determinar o sexo do resto de persoas implicadas “que exercían como *mamis* (madames) o encargados” (citando a nova de *La Voz de Galicia*), as vacilacións nos diferentes xornais son considerábeis. Algúns estipulan que as persoas detidas eran 3 homes e 3 mulleres (incluíndo ao home e muller cabecillas), como fan *El Ideal Gallego* e demais do grupo La Capital, *El Progreso* e *Diario de Pontevedra*, *La Opinión* e *Faro de Vigo*, así como *Xornal*. É máis, algúns destes xornais identifica perfectamente ás persoas polo seu sexo.

Así por exemplo, en *La Opinión* e *Faro de Vigo* afirmase que as persoas detidas son "R.G.C., nacido en A Golada; M.J.M.P, portuguesa; F.J.B.F, español nacido en Suiza; e M.G.P.A, uruguaya". Nos xornais do grupo *El Progreso* só atribúen sexo a dúas destas persoas, "M.J.M.P, de 58 años nacida en Portugal; e F.J.B.F, español nacido en Suiza". No entanto, en *El Ideal Gallego* sostense que á parte do e da cabecilla, "los otros detenidos residen en A Coruña: R.G.C., mujer de 45 años [e non home]; M.J.M.P, portugués de 58 [e non portuguesa]; F.J.B.F, español nacido en Suiza; e M.G.P.A, nacida en Uruguay". Sobre a persoa de orixe portuguesa aínda se pode engadir máis, xa que ao día seguinte *La Voz de Galicia* publicará que "la policía llegó y se llevó detenida a la madama, que en el vecindario conocen por la Portuguesa, en alusión a su nacionalidad de origen" –*La Voz de Galicia*, de 30 de marzo de 2010–.

Pero alén deste 'intercambio' entre a consideración de home ou muller de distintas persoas, destaca que noutros periódicos o cómputo total por sexo das persoas detidas fose de 4 homes e 2 mulleres. Así fixeron *La Voz de Galicia* (que de forma individual, neste día 29 só especificaba o sexo dun F.J.B.F. nacido en Suíza) e *El Correo Gallego* (que afirmaba que "el resto de detenidos ejercían funciones de confianza para sus jefes, 'mamis o encargados/as', que son quienes realmente asumen el control de las víctimas", e que de forma individual só deixaba sen explicitar o sexo de "R.G.C. de 45 y con residencia en A Coruña"). Ao lado disto, aínda máis sorprendente resulta o comportamento de *Galicia Hoxe*. A noticia ábrese neste xornal afirmando que "Axentes da Policía Nacional detiveron seis persoas – tres homes e tres mulleres– como presuntas autoras dun delito [...]". O segundo parágrafo da noticia, non obstante, fai un reconto ben distinto a todo o aparecido nos outros xornais: 4 mulleres e 2 homes. Así, logo de identificar ao matrimonio heterosexual cabecilla, en *Galicia Hoxe* enúnciase que "os arrestados son [...] R.G.C., de 45 anos, natural de Agolada (Pontevedra) e veciña de A Coruña; M.J.M.P., de 58 anos, natural de Portugal e veciña da Coruña; F.J.B.F., de 32 anos, español nacido en Suíza; e M.G.P.A., de 58 anos, natural de Uruguai e veciña da Coruña". Aínda que o abordaremos máis adiante, hai que mencionar aquí que na información da TVG incluída no *Telexornal Serán* do 30 de marzo tamén se afirmará que as persoas detidas son "4 mulleres e 2 homes", aínda que por razóns obvias relacionadas co propio formato televisivo, non se facilitan datos nin se repasa de forma individual os datos persoais de cada unha delas. Xa que logo, estas confusións e vacilacións poderían sinalar que non en todos os casos tomaron a nota policial como fonte primaria, senón que accederon á información a través dalgunha fonte intermediaria como podería ser unha axencia (e de feito, nalgún medio a noticia figura asinada por Axencias, como trataremos máis adiante).

Canto aos delitos que presuntamente se lles imputan a estas persoas, case todos os medios recollen nalgún momento que están acusadas dun delito contra a prostitución e asociación ilícita. A coincidencia entre todos os xornais parecería indicar que a información está xa facilitada na nota policial, pero o certo é que así formulados, estes cargos poden levar a interpretacións enganosas: na actualidade e desde o ano 2003 a prostitución (sen máis) non constitúe delito, senón que o delito é o proxenitismo, isto é, a obtención de lucro a partir da prostitución doutras persoas (logo, a partir da explotación sexual), mesmo se esa explotación se realiza con consentimento. Así pois, resultaría ben máis acaído terse referido aos cargos como delito de proxenitismo e asociación ilícita ou, como se fai no *Local A Coruña* da TVG, dicindo que "as persoas detidas están acusadas de, entre outros delitos, explotación sexual, tráfico de seres humanos e falsificación documental".

En calquera casos, outros xornais refírense aos delitos en máis dunha ocasión con expresións máis contundentes, como “delito de forzar a extranxeras a ser ‘esclavas sexuais’” (*El Ideal* e outros de La Capital), “delito de prostituír a mulleres y tratarlas como esclavas sexuais” (Grupo El Progreso, *Atlántico Diario*, *La Opinión* e *Faro de Vigo*, así como *El Correo Gallego*). As pescudas adicionais levadas a cabo por este último xornal fanlles concluír a noticia advertindo tamén que “los miembros de la mafia desarticulada también están siendo investigados por falsificación de documentos, delitos contra los derechos de los trabajadores y favorecimiento de la inmigración ilegal, según matizaron a este diario fuentes próximas a la Jefatura Superior de Policía de Galicia”. Si destaca, a este respecto, que de forma explícita só *Galicia Hoxe* e *Xornal* se refiran ás persoas detidas como “presuntas” autoras de delitos. O resto de medios xa asumen, desde fases tan temperás da investigación, que a versión policial é a boa e será a definitiva. Esquecen así, por unha banda, que a deontoloxía profesional esixe gardar a presunción de inocencia até existir en firme unha sentenza xudicial.

E esquecen tamén, pola outra, que por moi veraz e verídica que resulte unha versión dos feitos ,esta versión pode ser cando menos complementada (se non contrastada) por outras fontes expertas.

d) Outras fontes e algunhas ausencias

En definitiva, as informacións protagonízanas unha Policía que desempeña un papel activo nos feitos e na difusión da información, unhas mulleres pasivas e pasivizadas, e un(ha)s proxenetas detidos e postos a disposición do titular do Xulgado de Instrución número 3 da Coruña. Mesmo no caso de *La Voz de Galicia*, as fontes informativas veciñais semellan convertérense tamén, en certo sentido, en protagonistas, en tanto en canto se deixa constancia de como lles afecta a título persoal o asunto da prostitución nos pisos desarticulados. Falta, pois, a mención a unha parte esencial e responsábel da existencia última deste e de calquera outro piso de prostitución: os compradores de sexo de pago que responden aos anuncios incluídos nos periódicos. Dado que as mulleres tiñan que estar dispoñíbeis as 24 horas do día, até non resultaría disparatado pensar que no momento en que se practicaron as detencións puidera haber algúns nos pisos. Aquí o verdadeiramente elocuente sería poder determinar se a ausencia dos “clientes” na información é resultado dun silenciamento consciente por parte dos medios, ou se xa existía na nota policial tomada como fonte. Porque de ser así, constituiría un comportamento non todo o coherentemente esperábel para provir do discurso oficial abolicionista, máxime cando uns días antes a Comisión Europea debatía unha proposta de lei para “multar non só a quen obriga a prostituírse, senón tamén os clientes que estean con mulleres explotadas sexualmente” (como recolleemos da voz en off do xa mencionado *Telexornal Mediodía* da TVG, do 26 de marzo de 2010).

2.1.4. Autoría

Un dos medidores do nivel de especialización do xornal nun determinado tema é que a cobertura informativa a realicen profesionais expertas e expertos (que deste xeito poderán contextualizar con máis rigor os acontecementos dentro do marco circunstancial que os explican), e que ademais se manteñan estábeis no seguimento do feito noticioso ao longo do tempo. No entanto, resulta difícil analizar este seguimento desde o momento en que, quizais por se tratar dunha información publicada a partir dunha nota policial, moitas das noticias aparecen asinadas como “Redacción” (caso de *El Ideal Gallego*, *Diario de Bergantiños*, *Diario de Arousa*, *Xornal* e, como cabía agardar polo seu carácter de breve, *La Región*).

Esta non identificación da autoría é, cando menos, preocupante, pois dilúe a responsabilidade sobre a información. O mesmo anonimato presentan outros medios que asinan a información como “Axencias” (*Galicia Hoxe*). A diferenza disto, e malia cubriren tamén a información con axencias, os xornais do grupo *El Progreso* non só asinan co nome da axencia concreta da que tiran a información, (quizais, por ser AGN e pertencer tamén ao mesmo grupo empresarial), senón que visibilizan o nome da/o xornalista coas iniciais M.N.E. Aínda cómpre chamar a atención sobre o feito de que os catro primeiros parágrafos de *Galicia Hoxe* mantéñense case inalterados en *Xornal*, e son tamén uns parágrafos que manteñen (con apenas algún cambio mínimo) en *El Progreso* e *Diario de Pontevedra*. Podería ser, xa que logo, que os catro xornais partisen do mesmo texto fonte.

Os xornais nos que a/o xornalista responsábel da redacción da noticia se responsabiliza do seu contido son *Atlántico Diario* (coas opacas iniciais M.O.), *La Voz de Galicia* (Toni Silva), *La Opinión* e *Faro de Vigo* (Tania Suárez) e *El Correo Gallego* (Antonio Tojo).

2.1.5. Tratamento fotográfico

Das fotografías publicadas nas noticias do día 29, xa mencionamos en epígrafes anteriores que 12 dos 13 xornais que cobren esta información inclúen fotografías, entre todos eles sumando un total de 21 fotografías. Dese total, 17 fotografías publicadas teñen como fonte a Policía Nacional, mentres que as outras 4 restantes (unha publicada en *La Voz de Galicia* e a outra por triplicado nos tres xornais do grupo La Capital) foron realizadas por un/ha fotoxornalista do propio periódico.

En referencia ás fornecidas canda a nota policial, absolutamente todos os medios seleccionan unha fotografía das liteiras nas que durmían as mulleres, e a maiores algúns incorporan tamén unha imaxe exterior do edificio rexistrado. A terceira fotografía da Policía Nacional preseleccionada é a do patio interior do edificio ao que caería a muller que intentara fuxir pola ventá, aínda que só se incorpora esta imaxe na noticia de Sucesos de *Atlántico Diario*. Ora ben, a lectura illada dun só medio non sempre permitiría discernir que a autoría das fotografías pertence á Policía Nacional, pois tanto este último xornal, como tamén *Faro de Vigo* e *Xornal* manipulan as imaxes para lles facer desaparecer o logo da institución e abstéñense de recoñecer a fonte informativa na sinatura de pé de foto, que desaparece no caso dos dous periódicos vigueses, e se converte en “XdG” no caso de *Xornal*.

Canto ás fotografías realizadas e publicadas por iniciativa propia do medio de comunicación, no caso de *La Voz de Galicia* “Kopa” asina unha fotografía dun veciño de perfil sinalando o edificio rexistrado, cun pé de foto que afirma “Un vecino señala el edificio blanco en el que vivían las prostitutas”. Certo é que o mesmo contido fotográfico xa o tiñan na fotografía do edificio enviada pola Policía, o que denota un intento do xornal de mostrar a súa iniciativa e que se desprazou até o lugar dos feitos. A fotografía de autoría propia que incorporan *El Ideal Gallego*, *Diario de Bergantiños* e *Diario de Ferrol* mostra varios furgóns de policía, un axente de costas e unha muller de perfil sendo introducida nun dos vehículos policiais nun ambiente exterior escuro. Ao lado desta ponse, en menor dimensión, a fotografía das liteiras, polo que o pé de foto indica “Una de las detenidas, escoltada por la Policía tras comparecer antes la jueza de guardia; a la derecha, interior de las habitaciones donde ejercían las víctimas”. No espazo da sinatura especifícase: “Susy Suárez / Policía Nacional”.

Non é posíbel determinar se a fotografía dunha das detidas logo de prestar declaración foi tomada durante o mesmo sábado 28 no que se recibiu a nota policial, ou con anterioridade a esta recepción (pois, segundo sosteñen as informacións, as persoas detidas declararon antes dese día, no que foron postas a disposición xudicial). En calquera caso, denota un interese e tempo de dedicación da fotoxornalista en cuestión, que captou a instantánea deste momento concreto.

2.2. Noticias publicadas nos días sucesivos

2.2.1. Xénero xornalísticos

Como puxemos de manifesto na análise cuantitativa ([cfr. apartado 1.1.](#)) a ampla cobertura sobre este caso o domingo 29 contrasta co desinterese maioritario dos días seguintes, malia continuárense a producir avances na investigación ou na sucesión dos feitos que permitirían cualificalos de noticiábeis. Unha vez 'caducada' a nota policial, practicamente os únicos periódicos que, por iniciativa propia, continuaron referíndose á noticia en días seguintes foi a prensa local da Coruña, nomeadamente *El Ideal Gallego*, *La Opinión* (ambos os dous nas páxinas locais) e *La Voz de Galicia* (na sección de Galicia). Destaca o caso da televisión pública, xa que malia non recoller a noticia no día 29, si a reflectiu nos días 30 e 31. É elocuente, con todo, que a noticia tivese o seu maior seguimento dentro do informativo *Local A Coruña* os días 30 e 31 (o que podería levar a pensar que o 29, como xa sinalamos, non se emitiu ningunha peza relacionada do caso por non haber edición local). Xa que logo, fóra do seguimento nos medios locais da Coruña, que en ocasións se trasladou a outros xornais do mesmo grupo empresarial (como *Diario de Bergantiños* ou *Diario de Ferrol*, a respecto do *Ideal*; ou *Faro de Vigo*, a respecto de *La Opinión*) ou a outros espazos xeneralistas da grella informativa (como o *Telexornal Serán*, dentro da TVG), o resto dos medios galegos non volveron aludir nas súas páxinas ou espazos a este acontecemento.

O xénero xornalístico ao que pertencen todas as pezas publicadas na prensa escrita (*La Opinión* e *La Voz de Galicia*) o luns 30 de marzo é o de noticia. Os dous xornais recorren a diferentes estratexias informativas para facer fincapé en diferentes aspectos, polo que podería intuírse que se trata dunha información de elaboración propia e non inducida (por moito que recapitulen de novo os datos da nota policial xa desvelados o día anterior). En efecto, a información de *La Voz* practicamente se limita a reiterar os datos xa feitos públicos o domingo 29, aínda que incorporando algúns matices aos que nese periódico non se lles dera cabida o día anterior (pero que si apareceran xa mencionados noutros periódicos), e tamén volvendo dedicar espazo a recoller novas reaccións de dous veciños da zona dos pisos. Dentro do que son os datos relacionados co caso, este xornal ofrece dous aspectos novidosos: dunha banda, unha perspectiva económica sobre o negocio da trama que xa adianta no titular da portada do xornal (*Cada una de las esclavas sexuales liberadas en A Coruña daba a la trama un beneficio de 5.000 euros al mes*) e sobre a que tamén inclúe un destacado no corpo da noticia ("Los proxenetes recaudaban una media de 5.000 euros al mes con cada joven explotada"); e da outra, unha descrición do funcionamento da rede de explotación sexual e da súa relación con outros puntos do estado, que destaca no titular a catro columnas da páxina interior (*La red de prostitución de A Coruña cambiaba de mujeres cada 21 días*). Nun dos despees afondan sobre ambos os aspectos pondoos amais en relación, e así afirmase que "el beneficio obtenido por cada chica ronda los 5.000 euros mensuales y basaban el éxito del negocio en el cambio constante de las jóvenes, bajo la premisa de ofrecer variedad a la clientela habitual".

Antes de máis, cómpre desenmascarar a actitude hipócrita deste xornal en canto á perspectiva económica, pois non só refuga de mencionar que o propio xornal *La Voz de Galicia* contribuíría de forma indirecta a xerar eses beneficios publicitando a rede nos seus anuncios de sexo de pago, senón que nestes anuncios publicados ponse énfase xustamente na renovación constante das mulleres. Sirvan de exemplo os textos que viron a luz na sección “Anuncios por palabras” o sábado 28 de marzo (p. 56), no que *La Voz* publica un anuncio con foto de “Etiqueta negra. Renovamos. Mulatas, nórdica, brasileiras, jóvenes”, e outro anuncio con foto no que se le “Especial fin de semana. Miau! Miau! Desde 30€. ¡Gatitas! Nuevas chicas”. A contradición, xa que logo, non podería ser maior. Aínda dentro do xénero noticia, o xornal coruñés dedica un espazo secundario a incluír as reaccións veciñais sobre as mulleres e os consumidores de sexo de pago. Como aspecto positivo, destaca a inclusión dunha infografía de elaboración propia a cinco columnas na parte superior da folla, que dun xeito gráfico ilustra de forma bastante literal a sucesión de datos incluídos no corpo da noticia: a procedencia brasileira das mulleres, a rotación das mulleres por diferentes puntos do estado español cada 21 días, as dimensións do cuarto das mulleres, a inexistencia física da perruquería na que se branqueaban os cartos, e a retención do pasaporte das mulleres por parte da mafia.

Con todo, a impresión sobre o comportamento deste xornal é que non afonda nos acontecementos desde unha perspectiva especializada diferente da do día anterior mediante a realización dunha reportaxe de investigación, senón que dosifica os datos da nota policial e sobre todo reitera os datos xa coñecidos.

O xornal *La Opinión* tamén mantén o interese no caso o día 30, neste caso para incorporar unha peza coas impresións que sobre a parella detida pola Policía acusada de ser o cerebro da trama, ten a veciñanza de Abegondo (onde residían), destacando como titular de portada *ABEGONDO. Vecinos de la pareja detenida por prostituir a inmigrantes los veían “amables”*, e no titular das páxinas interiores o titular entrecomiñado “*Unos vecinos de lo más normales*”. Vemos así que o interese deste xornal é o de espectacularizar, o de crear morbo e dar cabida a opinións non expertas que de ningún xeito contribuírán a facilitarlle á audiencia unha mellor comprensión do caso. Simplemente como recordatorio, inclúese un despece no que se resume brevemente a información da nota policial xa presentada no día anterior.

A cobertura da TVG neste luns 30 de marzo é lixeiramente diferente. A inclusión de dúas noticias contiguas no informativo *Local A Coruña* supoñen a primeira referencia da televisión pública ao caso, polo que se limitan a incluír información da nota de prensa, até o punto de que podería verse como resumo de calquera xornal do día anterior. En contra do que cabería agardar dun medio televisivo que ofrece inmediatez, a TVG vai aquí a remolque da prensa. No *Telexornal Serán* dese mesmo luns 30 de marzo, con todo, si se incorpora información novidosa, da que polas súas características se podería inferir que foi facilitada ese mesmo día por fontes policiais. A presentadora do telexornal abre a noticia afirmando que “as investigacións policiais sobre a rede de prostitución desarticulada na Coruña céntrase agora en saber onde están os 600 millóns de euros que xerou o negocio”. A seguinte frase da presentadora (“Mentres, que pasa coas mulleres que liberaron, Laura?”) da pé a unha explicación da reporteira en directo sobre a situación das vítimas da rede e á única entrevista sobre o caso publicada até ese momento, e realizada esa mesma mañá “a un dos axentes que participou na súa liberación”. En definitiva, na súa edición local do luns 30 a TVG inclúe dúas noticias resumo do publicado en prensa no día 29, mentres que na edición xeral posterior inclúese unha peza catalogábel de noticia e outra de entrevista.

Polo tipo de datos que se facilitan, semella evidente que as dúas pezas teñen un carácter inducido, en tanto amosan unha total dependencia da versión policial ofrecida ese mesmo día 30.

En efecto, o carácter inducido destas dúas informacións televisivas quedaría confirmado pola cobertura do caso que ofrece *La Voz de Galicia* o día 31, ofrecendo dúas pezas enfocadas cara aos dous mesmos aspectos. A primeira, unha noticia na que subliña a perspectiva económica (lembramos que xa o día 30, este periódico destacara o 'beneficio' que xeraba cada muller), pero agora afirmando que "la investigación se centra ahora en sacar a la luz el patrimonio acumulado gracias a las actividades ilícitas, ya que la policía estima que solo los dos edificios desarticulados proporcionaban unos beneficios anuales de 600.000 euros". Así mesmo, desvélese a relación da mafia con tendas de moda na Coruña, afirmando no titular que *La red de explotación sexual financió varias tiendas de moda en A Coruña*. (Máis unha vez, poderían tamén ter explicado como a rede tamén financiou o propio xornal, na medida en que contribuíu ás súas contas dándolle unha determinada contía en contraprestación polos anuncios publicados nas súas páxinas). E a segunda peza, unha entrevista a media páxina a "Juan C., agente que salvó a la chica que se tiró por la ventana para intentar huir de la policía".

A cobertura de *La Opinión*, pola súa banda, non responde tanto a un comportamento inducido como si á iniciativa propia, pois este medio opta por seguir incluíndo as reaccións veciñais (das que tamén se fai eco *Faro de Vigo*, nunha versión reducida da noticia). Se no día anterior tomara a iniciativa de desprazar un par de xornalistas a Abegondo para recoller as impresións da veciñanza sobre a parella (supostamente) proxeneta, o martes 31 opta por enviar a unha xornalista aos barrios coruñeses onde se localizaban os pisos de prostitución para recoller as reaccións veciñais sobre as mulleres e os clientes. Tampouco neste caso esta cobertura ha servir para facilitar unha mellor e máis íntegra comprensión do fenómeno, senón para afondar en detalles banais e morbosos destacados nos catro titulares entrecomiñados que chega a ter a peza: "Los clientes eran todos jovencitos", "Mucha gente creía que nosotras regentábamos el negocio", "Eran clientas, compraban tarjetas de teléfono para llamar a su país" e "Yo les subí los cubalibres y las cervezas durante muchos años". A información facilitada pola policía o día 30 (que recollera xa a TVG nese mesmo serán e *La Voz* o 31), aparece tratada de forma accesoria no corpo da noticia, simplemente anunciando no texto e na entradiña da noticia que a operación supuxo "la liberación de diez mujeres que trabajaban como esclavas y que generaban en total, al año, unos ingresos de unos 600.000 euros a los proxenetas". O que si fan é levar esa información ao titular de portada (que por tanto, fará ter unhas expectativas sobre a cobertura informativa que logo non se cumpren no corpo da noticia), destacando que *La red dedicada a la prostitución de inmigrantes ganó 3 millones en cinco años*.

A TVG volve aludir á noticia o martes 31, pero faino unicamente na desconexión do informativo *Local A Coruña* e sen incluír ningún dato novo con respecto ao que xa se tiña cuberto o luns 30. Deste xeito, o informativo local (situado na grella ás 18.45h) vai de novo arrastro das informacións publicadas polos periódicos desde a mañá e tamén da información que a propia televisión pública sacara xa o día anterior no *Telexornal Serán*, até o punto de que o que se emite é literalmente unha versión reducida desa mesma información do telexornal. Chegada a este punto, a audiencia recibiu información contraditoria sobre ese suposto patrimonio da rede, que a TVG cifrara o luns 30 en 600 millóns de euros, e que *La Opinión* e *La Voz* sitúan o martes 31 en 600.000 euros ao ano (levando a un beneficio de 3 millóns en cinco anos, como avanzara *La Opinión* en portada).

Malia poder advertir o seu erro de cotexar a prensa esa mañá, a televisión pública mantén a cantidade errónea o martes 31, día en que se segue insistindo que a rede tiña un patrimonio de 600 millóns de euros, unha contía esaxeradamente desorbitada (próxima aos 100 mil millóns das extintas pesetas).

Só *El Ideal Gallego* (nunha noticia reproducida integramente en *Diario de Bergantiños* e de forma resumida en *Diario de Ferrol*) informa o día 31 sobre a evolución do caso nos xulgados, nunha peza que pode considerarse crónica xudicial en estado puro. Sen recorrer a reaccións veciñais, e sen presentar como incontestábeis os novos datos facilitados pola Policía en relación ao patrimonio fiscal da rede, os xornais do grupo La Capital titulan a información cun *La jueza envía a prisión a los seis detenidos por la red de prostitución*, enfoque que xa adiantaran no breve titular de portada *Envían a prisión a los seis detenidos por la red de trata de blancas*.

Tras estes dous días de noticias nos medios locais, só *La Voz de Galicia* continuará ofrecendo máis informacións sobre o caso nos días sucesivos. O mércores 1 de abril, este xornal inclúe nas páxinas interiores da Sección Galicia unha nova peza informativa que consta de dúas partes: a superior, para dar conta da detención doutros dous homes en relación á rede, interceptados pola Policía Nacional cando saían dunha sucursal bancaria logo de retirar cartos dunha caixa de seguridade (aínda que en ningún momento se ofrece información sobre os delitos que se lles imputarían a estas dúas persoas, que fican sen identificar); e a inferior, para incluír máis reaccións de persoas próximas á parella detida considerada cabecilla da trama, en concreto das empregadas das tendas de moda que, segundo *La Voz* do día 31, se financiaran grazas á rede.

O domingo día 5 de abril, e xusto unha semana despois de que a prensa galega cubrise extensamente o caso da desarticulación da rede, *La Voz de Galicia* anuncia no titular de portada que *La presión policial sobre los clubes y la crisis desvían la prostitución hacia pisos*. Nas páxinas 4 e 5 dá cabida a unha reportaxe de investigación sobre a prostitución en Galiza, xurdida por iniciativa propia do xornal, podendo afirmar que esta reportaxe constitúe a única peza xornalística de investigación á que deu lugar o caso da desarticulación da rede. Polas súas características en canto a xénero, enfoque, espazo, fontes e protagonistas, esta reportaxe si buscaría ofrecer unha comprensión máis íntegra sobre o fenómeno da prostitución na comunidade galega, como tamén evidenciaría a inclusión dun encabezado xeral en ambas as páxinas co tituliño "CHEQUEO A LA PROSTITUCIÓN". A reportaxe tamén aparece contextualizada e relacionada co que foi a noticia da desarticulación da rede, até o punto de que a propia redacción da peza na páxina 4 comeza con estas palabras:

"El reciente desmantelamiento de varios pisos en A Coruña donde se ejercía la prostitución en condiciones casi de esclavitud para las chicas ha vuelto a poner sobre el tapete este fenómeno. La operación apunta también hacia una tendencia constatada por varias fuentes y que ha ido trasladando paulatinamente la actividad desde los clubes diseminados por toda Galicia a los pisos camuflados donde las prostitutas ofrecen sus servicios."

Os diferentes ladiños, destacados e despeces da primeira páxina permiten constatar dunha simple ollada a pluralidade de enfoques sobre a prostitución que conviven na reportaxe, así como a inclusión de distintos matices e tendencias do fenómeno: a galeguización da prostitución, o exercicio da prostitución por vontade propia, a reflexión sobre o que pode considerarse liberdade de decisión á hora de prostituírse, a explicación sobre o status xurídico actual da prostitución, así como o debate sobre a regulación ou abolición.

A páxina 5 dedícase integramente a recoller as impresións de tres prostitutas cuxas circunstancias contextuais semellan moi próximas ás das liberadas pola policía uns días antes. Tras o titular «*Mi marido no sabe que me prostituyo por las tardes*», inclúese un subtítulo no que se adiante que “Tres mujeres brasileñas que trabajan en un piso de A Coruña exponen sus razones y demontan algunos mitos”. Efectivamente, nas súas declaracións estas tres mulleres ofrecen unha opinión que difire en bastantes aspectos da que a Policía transmitiu aos medios ao longo da semana anterior, e que moitos medios fixeron súa e presentaron non como unha versión máis, senón como feito incontestábel.

Deste xeito, *La Voz de Galicia* é o único xornal que aproveita os acontecementos recentes para volver “a poner sobre el tapete este fenómeno”, tratando de ofrecer unha comprensión máis plural e meticulosa da prostitución (cuxo contido examinaremos, con detalles, nas seccións vindeiras). Ora ben, e por moito que resulte redundante, convén insistir en que un aspecto que continúa ausente da axenda de *La Voz* é o do papel que os anuncios na sección de contactos poden ter sobre as redes de prostitución e sobre o funcionamento dos pisos, que debido á súa semi-clandestinidade adoito dependen das seccións de contactos dos xornais para dárense a coñecer.

2.2.2. Fontes

A diferenza do acontecido nas informacións publicadas o día 29, na que o carácter inducido da noticia provocara que todos os medios recorresen como fonte única á nota policial (tanto se efectivamente a atribuían coma se non),¹⁹ nos días sucesivos conséntase unha presenza de fontes definida por unha maior pluralidade.

Deste xeito, continúa a dependencia das fontes policiais nalgúns noticias, e así por exemplo, o día 30 *La Voz de Galicia* atribúe até tres veces os datos a “fuentes cercanas a la investigación”, o día 31 afirma que “la policía estima que [...]”, e o día 1 de abril recorre a “fuentes del entorno de la trama”. Tamén o fai a TVG no *Telexornal Serán* do día 30 e no *Local A Coruña* do día 31, afirmando que a investigación se centra en descubrir onde están os “600 millóns [sic] de euros que a rede ten, segundo fontes policiais, de patrimonio”. Outro exemplo obvio é a entrevista ao policía Juan C., que tanto a TVG como *La Voz* publican en días consecutivos. Ao lado da policial, tamén se recorre a outras fontes institucional como a xudicial, e así *El Ideal Gallego* e os outros xornais do grupo La Capital citan o auto da maxistrada de garda que abriu dilixencias sobre as persoas detidas.

Nun grupo totalmente distinto cómpre encadrar o tipo de fonte informativa máis numerosa nas noticias publicadas nos días sucesivos (nos xornais *La Opinión* e *La Voz*) é a da veciñanza. Se xa o día 29 *La Voz de Galicia* incluía as reaccións veciñais (sendo daquela o único xornal en facelo), o día 30 volve incorporar un despece completo para dar cabida a máis impresións de dous veciños do barrio onde se desarticulaban os pisos, “Juan Antonio, un vecino de la zona”, ou “Florentino, del establecimiento que ocupa el bajo de la casa”, e o día 1 de abril continúa con esta estratexia informativa, incorporando baixo o epígrafe “Reacciones de otros afectados por la trama” as declaracións das empregadas das tendas de moda que, segundo afirmaba o xornal, se financiaran cos cartos ilícitos da trama.

¹⁹ *La Voz de Galicia*, ademais, incluía como fonte informativa as testemuñas dalgúns veciños e veciñas.

Tocante ao xornal coruñés *La Opinión*, toda a cobertura do caso que fai nos días sucesivos á descuberta da rede se basea en construír pezas informativas construídas principalmente a base de declaracións veciñais: o día 30, das e dos habitantes de O Penedo, en Abegondo (onde residía a parella considerada cabecilla da trama) o día 31, das e dos veciños dos barrios onde se localizaban os pisos. O discurso está así ateigado de atribucións do tipo “explica la dueña de una tienda de la calle San Sebastián”, “Nélida Díaz, que regenta Retales Lody en la calle San Luis del barrio de Os Mallos”, “Juan Antonio Martínez, propietario del local Marte”, e “Claudio López”, propietario dun bar ao que as mulleres acudían con frecuencia. Como xa temos sinalado, a recorrencia excesiva ás fontes veciñais non fai senón destacar o detalle e a curiosidade (decote con pinceladas morbosas) e darlle categoría de feito importante, contribuíndo á espectacularización da prostitución en lugar de á súa comprensión como un fenómeno complexo. Neste sentido, e por moito que as declaracións aparezan entrecomiñadas, este tipo de noticias teñen o grave risco de reproduciren o que as fontes veciñais inexpertas afirman dándoo por bo e sen comprobar a súa certeza, albergando así a posibilidade de que se propaguen feitos inexactos, cando non directamente falsos.

Nun grupo próximo ao veciñal está o das familiares das persoas detidas, en especial das consideradas cabecillas da rede. A elas recorren tanto *La Voz de Galicia* o día 31 (“«No es ni la mitad de lo que se está diciendo», aseguraba ayer la madre de Rodríguez Parga en la casa de Abegondo”), como *La Opinión* na noticia do día 30, co destacado “La madre de la detenida excusó la ausencia del matrimonio indicando a los vecinos que se encentra de viaje” e afirmación no corpo da noticia de que “ ‘Mi hija se fue de viaje’, respondió la madre de Maira a una vecina que acudió el sábado a preguntar por ella”. Non debe pasar desapercibido, con todo, que no caso de *La Opinión* chégase a entrecomiñar e a poñer en boca da nai da detida unha afirmación que o par de xornalistas que asinan a noticia nunca chegaron a ouvir, senón que esa afirmación teríalla feito, supostamente, a nai da detida a unha veciña o sábado 28. Xa que logo, en *La Opinión* mesmo se dá por boa unha afirmación que a/o xornalista non pode certificar que se chegase a producir, o que constitúe unha considerábel falta de rigorosidade e responsabilidade profesional.

A reportaxe a dobre páxina publicada por *La Voz de Galicia* o día 5 merece unha análise diferenciada, en tanto nela conflúen unha pluralidade de fontes que achegan distintas perspectivas sobre unha mesma realidade, deste xeito favorecendo por parte da audiencia unha comprensión máis matizada do fenómeno da prostitución. Na páxina 4 da reportaxe, por un lado recórrese como fonte á Policía, que constata a galeguización da prostitución coa crise, desvela as dificultades de levar a cabo intervencións en pisos pola inviolabilidade do domicilio, e explica como a maior parte das inmigrantes que se prostitúen non o fan contra a súa vontade, senón que “prefieren estar así porque no tienen otra salida”. Por outro lado, incorpórase a versión dos “empresarios y profesionales” (que se queixan de que coa crise baixaron os ingresos), de “Fuentes de Anela, la patronal que agrupa a los locales de alterne” (que xustifican regularización da prostitución e aseguran a legalidade da actividade empresarial dos bordeis), e mesmo dun propietario concreto dun bordel (“Barreira, propietario del Complejo La Fuente, en Bergondo”). O contrapunto a isto ofréceno fontes expertas como “colectivos que ayudan a las prostitutas” e “un portavoz [sic] de la asociación Alecrín, con décadas de experiencia en la ayuda a prostitutas en Galicia”, que ofrecen exemplos das condicións de vida denigrantes das mulleres prostituídas, a nivel físico e psíquico, e avogan pola abolición. Tamén fonte experta é o avogado Víctor Espinosa, a quen se consulta para que explique o réxime xurídico actual a propósito da prostitución nun despece titulado “Una práctica legal, pero rodeada de otras actividades punibles”.

Na páxina 5, a reportaxe inclúe como fonte a tres prostitutas que falan da súa propia experiencia, propiciando así (no que será a única ocasión en toda a cobertura informativa do caso) que as mulleres se convertan á vez en fontes e suxeitos protagonistas da peza.

2.2.3. Protagonistas

A tríada protagonista das noticias publicadas o día 29 (policía-proxenetas-prostitutas) semella experimentar un lixeiro cambio na cobertura informativa dos días sucesivos, pois o protagonismo da policía esvaece a medida que aumenta o das mulleres e o dos proxenetas, e a medida tamén que aparece de esgueira un novo protagonista: o cliente. Nos tres últimos casos, porén, os/as protagonistas eríxense en obxectos (e non suxeitos) das informacións. Tratemos de forma pormenorizada cada un destes catro grupos.

a) Policía

Respecto á policía, o protagonismo límitase ao que obtén o axente Juan C. nas entrevistas da TVG e de *La Voz* (xornal onde o presentan como un “auténtico héroe para una de las diez esclavas sexuales liberadas la semana pasada”) e a institución policial que detén a dous homes máis cando saían dun banco coruñés (en *La Voz* do 1 de abril).

b) Persoas detidas

Respecto ao protagonismo que adquieren as persoas detidas en certas noticias dos días seguintes á súa posta a disposición xudicial, hai dous elementos destacábeis por riba de todo: o primeiro, que haxa algunha peza dedicada integramente a falar das dúas persoas consideradas cabecillas da trama (*La Opinión*, do 30 de marzo de 2009); e o segundo, que haxa dúas cabeceiras de prensa (*La Opinión* e *La Voz de Galicia*) que a partir do luns 30 publiquen xa o seu nome completo, “Miguel Ángel Rodríguez Parga, de Abegondo, y su mujer Mayra Mirquella Castellano Román, de la República Dominicana”, isto é, ao día seguinte de que se coñeza que pasan a disposición xudicial, e meses antes de que se dite sentenza. Pero a súa presunción de inocencia non só viola facendo públicos os seus nomes, senón que o día 30 *La Opinión* vai máis alá para localizar a súa casa de Abegondo (describindo a súa ubicación, características e mesmo incluíndo unha fotografía), identificar os seus veciños e veciñas e revelar datos da súa privacidade familiar, como que tiñan unha filla, que se instalaron alí hai cinco anos ou que eran

“una pareja amable y agradable, que no llamaban la atención. Ella cuidaba de la hija en común y de la casa –que dispone de varias construcciones, un pequeño invernadero y un corral con gallinas– mientras él se trasladaba a la ciudad a trabajar, aunque ningún vecino, incluso los que tuvieron una relación más estrecha con él, conocía su profesión [...] Ayer, la casa estaba vacía y el único coche del que disponía el matrimonio –un turismo Kia familiar de color plateado– se encontraba aparcado en el interior de la finca, junto a una moto.²

Este mesmo xornal continúa a violar a presunción de inocencia do home da parella (a quen curiosamente pasa a considerar principal acusado, malia que até este momento a información policial considerara que a parella era cabecilla da trama a partes iguais).

Así, o día 31 comézase o texto do corpo da noticia coa descrición física do suposto proxeneta: “Miguel Ángel tiene 41 años, ojos verdes y siempre lleva gorra para ocultar una calvicie que no *pega* con su imagen *rockera*”, nunha noticia que tamén recolle de forma resumida o xornal vigués *Faro de Vigo* na súa sección de Sucesos. A quen se preguntou para obter esta información do presunto proxeneta, ou se a descrición é froito da observación directa da xornalista, é algo que en ningún momento se desvela.

O xornal *La Voz de Galicia*, pola súa banda, tamén vulnera o dereito á presunción de inocencia deste acusado, ao identificalo o día 31 como propietario doutros negocios na cidade da Coruña (“entre ellos las tiendas de moda Bonita Eres, con establecimientos en las calles Barcelona y Ramón y Cajal”) e afirmar con contundencia e sen atribución a ningunha fonte que esas tendas se financiaban cos cartos da trama desmantelada. Na reconstrución dos feitos que presente ese mesmo día, este xornal dá cabida a todo tipo de especulacións, pondo afirmacións en boca de fontes totalmente anónimas, co perigo que isto comporta. Así atopamos, por exemplo, que “la actividad del proxeneta, no obstante, se remontaría a mucho antes, ya que personas del entorno sostienen que el propio inmueble de la calle San Sebastián ya fue adquirido con el dinero que ingresó en otros dos locales de alterne”, ou que “Las cantidades acumuladas al margen servirían, según se cree, para adquirir propiedades, fondos y realizar inversiones”. O día 1 de abril, *La Voz de Galicia* recorre a persoas próximas ao acusado para completar a súa descrición, igual que fixera anteriormente *La Opinión*. No caso de *La Voz de Galicia*, porén, non se recorre á veciñanza de Abegondo, senón ás empregadas das tendas de moda antes sinaladas:

«Es increíble, no me lo puedo creer, no me lo creo, no puede ser verdad», eran las frases más repetidas por las trabajadoras, que nunca sospecharon nada de su jefe, una persona que, aseguraron, se había destacado por la amabilidad y buen trato con sus empleados, a los que tenía contratados legalmente. [...] «Yo no puedo decir nada malo de él, porque mentiría; al contrario, siempre me trató bien», repetía una de las trabajadoras.

En suma, tanto *La Opinión* como *La Voz de Galicia* tomaron os datos da nota policial como definitivos e incuestionábeis, e a partir de aí utilizaron a súa iniciativa propia para afondar na vida privada das persoas encausadas (especialmente o home da parella considerada cerebro da trama) criminalizándoas antes do veredicto xudicial. Un aspecto para a reflexión sobre o tratamento das persoas detidas, é que a penas se afonda nos detalles das outra catro persoas detidas acusadas de seren as encargadas dos locais, e toda referencia a isto limítase a un pequeno despece en *La Voz de Galicia* do día 31 titulada *Las «mamis» cobraban en función del número de servicios realizados por las chicas, hasta 20 al día*, no que apenas se informa de que “las «mamis» o «madames» cobraban un fijo, pero también recibían comisiones en función del número de servicios realizados por las mujeres en su turno de trabajo, hasta 20 al día por chica en algunos casos”.

Só o periódico *El Ideal Gallego* (e por extensión, *Diario de Bergantiños* e *Diario de Ferrol*) amosa un comportamento máis responsábel, aténdose a continuar ofrecendo tan só as iniciais, tratando ás persoas de ‘presuntas’ proxenetas, cinguíndose á información xudicial e detallando os delitos dos que están acusadas e acusados neses momentos: “la jueza abrió diligencias penales contra ellos por delitos de prostitución, contra los derechos de los ciudadanos extranjeros y de estafa y falsedad documental”. É moi significativo que estes tres xornais fagan explícito contra o final da súa información do día 31 de marzo que “corresponderá desde ahora a la instrucción 2 determinar si, como apuntaba la investigación de la policía, era el matrimonio por [sic] M.A.R.P., abengodés, y M.M.C.R., procedente de la República Dominicana, el que encabezaba la red”.

c) Mulleres

Respecto ás mulleres, como dicíamos seguen a ser protagonistas obxecto (e non suxeitos) en canto que son outras persoas as que falan delas. Pero a diferenza do primeiro día, a súa descrición non só responde á visión da Policía, senón que *La Voz de Galicia* e *La Opinión* (non así *El Ideal* e outros xornais de La Capital) outorgan un lugar destacado á súa descrición por parte de veciñas e veciños, o cal, como é de esperar, tradúcese en que feitos puntuais se presentan como xeneralizacións, e en que cuestións absolutamente banais se presentan como relevantes. Disto é exemplo a descrición que delas se ofrece en *La Voz* o día 30, presentándoas como

“chicas, todas «jóvenes y muy guapas: de lo bueno, lo mejor» comentaba un vecino, pero «cambiaban continuamente, cada dos o tres semanas». En su mayoría eran sudamericanas, pero «también hubo alguna rusa» confirma Juan. Regenta un negocio en la zona y asegura que «nunca dijeron nada de si las trataban mal o si no las dejaban salir, pero sí les oí alguna vez que solo tenían diez minutos» [...] «Ellas no daban problemas [...]»”.

En cuestións do mesmo estilo incídese ao día seguinte en *La Opinión*:

“«Todos lo sabíamos, hace cinco años o así que estaban ahí, pero no daban problemas. Las chicas eran majísimas, casi todas suramericanas, alguna del Este. Y en los últimos tiempos más jóvenes aún. Yo hablaba con ellas, me venían al kiosco y no me comentaban nada de su vida, explica la dueña de una tienda»”.

No mesmo xornal, que como sinalamos o día 31 dedica case unha páxina a incluír as reaccións veciñais ao caso, ponse en boca doutro veciño:

“Yo les subí las copas muchos años. Tenía un bar y me pedían cubalibres y cervezas. También café, pero me pedían la leche fría porque decían que tenían poco tiempo. Hacían mucho gasto y no tenían problemas para cobrar. Como entré varias veces, sé como era el piso [...]. Eran muy saladas y agradables. Fregaban las escaleras y el portal”, dice Claudio López.

Vemos, en todas estas declaracións, como as veciñas/os insisten en rebater que as mulleres fosen un problema sen que ninguén llelo insinuase previamente, polo que esta insistencia viría a constar que no inconsciente si está ancorada a identificación das mulleres prostitutas como delinquentes ou persoas problemáticas, (e de aí que queiran deixar claro que este caso é unha excepción). Sobre as mulleres tamén fala Juan C., o policía entrevistado en *La Voz* e na TVG, que incide nas súas declaracións en estilo directo nas razóns que levaron a unha das mulleres a intentarse guindar pola ventá, así como no feito de que por seren vítimas de trata son testemuñas protexidas. Incluíndo estas declaracións, na noticia da TVG no *Telexornal Serán* do 30 de marzo chega a reiterarse até tres veces esta información, tanto por parte da reporteira do directo (que abre a súa intervención afirmando que “son mulleres obxecto de delito de explotación sexual, atópanse en paradoiro descoñecido porque son agora mesmo testemuñas protexidas. Ademais, pola súa colaboración coa xustiza os axentes vanas axudar a regularizar a súa situación no país”) como por parte da voz en off que pecha a noticia (“as mulleres están agora en paradoiro descoñecido, e pola súa colaboración coa investigación e pola súa condición de vítimas, terán todas as facilidades para quedar legalmente en España”). Convén sinalar, non obstante, que en ningún momento da peza do *Telexornal Serán* se chegara a dicir que as mulleres eran inmigrantes.

E aínda que por suposto que, chegado este punto, a audiencia o pode inferir, isto non quita que unha construción lóxica da peza si deba ter ofrecido esta información.

Con todo, a descrición máis completa das mulleres ofrécese na reportaxe de investigación publicada en *La Voz de Galicia* o día 5 de abril. Na primeira páxina, o colectivo feminista Alecrín explica a “síndrome de la rana cocida”, isto é, o proceso de alienación que sofren moitas mulleres que se prostitúen até o punto de acabaren anuladas como persoas e de aceptaren a situación de violencia como normalidade; e tamén as fontes policiais dan algunhas pistas sobre o tráfico de mulleres inmigrantes, desvelando que moitas chegan ao país aceptando voluntariamente, e xa de antemán, teren que se prostituír (aínda que enganadas sobre as condicións e retribucións), por non dispoñeren doutra saída profesional nin vital. Porén, é na segunda páxina da reportaxe onde as mulleres se converten, por vez primeira, en fontes e protagonistas do relato ao mesmo tempo. Toda a páxina 5 do xornal está dedicada integramente a darlles voz a tres mulleres para falaren da súa experiencia como prostitutas, encadradas no titular «*Mi marido no sabe que me prostituyo por las tardes*». Entre os moitos aspectos interesantes e importantes sobre os que amosan o seu parecer, está tamén o da suposta “explotación” na prostitución, que unha delas relativiza ao explicar que cando deixara de prostituírse para ter outro traballo “«me pagaban 600 euros por un emprego de camarera trabajando diez horas». El contrato, claro, no era de diez horas, y entonces surge la pregunta del millón: ¿Quién es realmente el explotador?”. Preguntadas polo xornalista, manifestan o seu punto de vista sobre outros aspectos, como as condicións dos pisos desmantelados:

“De la operación contra los pisos de A Coruña se han enterado, pero no mucho. No han visto las fotos de la habitación donde dormían las chicas, con seis literas apiladas en un pequeño espacio, pero no se inmutan cuando se lo explico: «Yo he dormido en sitios peores –dice Lalita– y he pasado mucho frío. Cuando no estás entás en tu casa, ya sabes que no estás en tu casa y lo que no vas a hacer es dormir en la habitación en la que trabajas. Eso no me impresiona».”

Hai un asunto, porén, sobre o que a contundencia do xornalista podería ser maior, en aras de facilitarlle á audiencia unha comprensión máis veraz sobre a situación das mulleres: a diferenza entre a prostitución (práctica legal) e o proxenitismo (puníbel). Na descrición, as tres mulleres preséntanse como prostitutas que exercen voluntariamente a prostitución nun piso que comparen. Mais nun momento afírmase

“«Hace unos años había meses de cinco mil quinientos euros», recuerda Talita. Ahora, dos mil quinientos es un mes estupendo. Podía ser más, claro, pero la mitad es para el dueño del piso: «Tiene muchos gastos: la electricidad, el gas, los anuncios...», justifica María. Hay cosas que no cambian.”

En efecto, se a metade do que gañan as mulleres é para o dono do piso, posibelmente estemos ante un caso de proxenitismo, en tanto que ese dono do piso se beneficia da explotación sexual de terceiras persoas. O “hay cosas que no cambian” co que o xornalista pon a guinda final á frase, e ao que sen dúbida cómpre dar a benvida como guía de lectura para a audiencia, podería ser moito máis explicativo e didáctico, para destacar como se trata dun caso enmascarado de proxenitismo, aceptado pola mesma persoa que se explota sexualmente. Aínda que loxicamente a persoa que aluga un piso deberá pagar unha renda mensual, non é lóxico que esa renda sexa variábel e se calcule en función dos cartos xerados pola actividade que nel se realice.

Algo que tamén se bota de menos nesta reportaxe a dobre páxina é a caracterización máis rica das persoas que compran e consumen sexo de pago, que só menciona tanxencialmente unha das mulleres cando destaca a hipocrisía social reinante, pois

“«[...] los que más nos critican con los que luego nos llaman y vienen a estar con nosotras». El viejo asunto de la doble moral. «Por aquí no tanto, pero por los clubes pasa todo el mundo. Pasa el peón, pasa el ingeniero y pasa el propietario», concluye Pamela.”

Xa que logo, para que o tratamento xornalístico fose máis equilibrado a visión das mulleres sobre elas mesmas, en tanto que prostitutas, podería complementarse coa visión dos homes sobre eles mesmos, en tanto que clientes. De o facer, quizais se acabase incluíndo un despece cuxo título admitise que «*Mi esposa no sabe que voy de putas por las tardes*» ou mesmo «*Mi esposa no sabe que por las tardes consumo sexo de pago*». Sen dúbida, constituiría un bo xeito de contrarrestar a visión negativa sobre as mulleres que se desprende do titular principal da páxina, afianzando aínda máis a idea de que son todas unhas mentireiras, pois “a ellos no les gusta, pero si hay que contar una mentirijilla, se cuenta y ya está”. Aínda máis, conviría tamén preguntar, pois, se as explicacións que dan os homes ás súas parellas sobre as súas ausencias (durante as cales pagarían por ter sexo nestes pisos) non constitúe tamén unha sorte de “mentirijilla”. Isto é, por cada mentira que conta unha das brasileiras entrevistadas, produciríase probabelmente unha mentira nos homes (cando menos nos que teñen con responsabilidades familiares), aínda que esta relación fica obviada completamente nesta peza.

d) Homes

Esta caracterización dos clientes como protagonistas do relato si se atopa, non obstante, na peza xornalística publicada en *La Opinión* o día 31 e baseada por completo en recoller declaracións das veciñas e veciños sobre o tráfego dos pisos. Isto constitúe un aspecto innovador a respecto das noticias que viran a luz o domingo 29, aínda que o protagonismo dos ‘clientes’ (aínda que ao igual que acontecía coas mulleres) sexa como obxectos (e non suxeitos) das informacións. Esculcando esa peza, o seu titular é para un entrecomiñado a catro columnas no que se afirma “*Los clientes eran todos jovencitos*”, extractado das afirmacións dunha veciña “que asegura que ninguno de los clientes superaba los treinta años”. No que é o corpo da noticia, continúaase con entrecomiñado máis que logo se atribúe a outro veciño:

“«Los clientes tenían entre 20 y 23, muy jovencitos. Subían del Orzán de madrugada y hasta hacían cola a veces. Lo peor era que iban muy borrachos y luego armaban escándalo o meaban, y ya se llamó a la policía varias veces.», explica un trabajador de un negocio casi anexo.

Na mesma liña describe unha veciña aos mozos compradores de sexo:

“Nélida llamó en muchas ocasiones a la policía debido a los ruidos que salían del piso de arriba, de madera. “La policía me decía que no podía hacer nada porque era un piso privado y no podían acceder. Pero cuando había una despedida de soltero el ruido era tremendo”, afirma Nélida.”

Ademais da curta idade dos consumidores de sexo e mais do seu carácter incívico, o terceiro elemento que se destaca dos clientes é o da 'necesidade' urxente de sexo que en ocasións experimentan. Así, outro dos veciños dos que se inclúen declaracións relata como "Un día vi a un hombre dando vuletas por la calle una hora hasta que paró y me dijo: '¿Dónde está el puticlub, que vengo de allí y me han entrado ganas de nuevo y no sé volver?', relata José Antonio". Malia que de forma totalmente tanxencial, esta necesidade de satisfacer un apetito sexual tamén a menciona un veciño cuxa imaxe e declaracións se recollen na primeira peza emitida na TVG no *Local A Coruña* o día 30, aínda que sen liñas de crédito que o identiquen: "Eu.. vexo os fines de semana cando veñen os chavales ou eso, e veñen por aí, e ás veces me preguntan, onde hai".

En conclusión, contra do comportamento habitual de que os clientes desaparezan dos relatos sobre prostitución (como acontecía, por exemplo, o domingo 29), neste caso o xornal *La Opinión* si os converte en protagonistas, aínda que cómpre preguntarse se isto resultaría froito dunhas preguntas concretas que a xornalista realiza ás veciñas e veciños de quen se extractan información (pois na noticia o eu autorial fica invisíbel), ou simplemente froito da casualidade de estar ante unhas fontes veciñais ávidas de dar detalles de calquera tipo. Amais, contra a tendencia frecuente de culpabilizar ás mulleres prostitutas e comprender aos homes compradores de sexo, na descrición que ofrecen as veciñas e veciños e que recolle *La Opinión* (e en menor medida, a TVG), as mulleres preséntanse como as boas da película que non molestan nin causan problemas, e os mociños compradores de sexo vense como os malos que crean balbordo e ocasionan molestias.

Esta aceptación das mulleres que se prostitúen en pisos (ao contrario das que o fan en clubs, cuxas luces de neón incomodan ao paso polas proximidades; ou das que o fan na rúa, cuxa presenza decote se cataloga como escándalo público) traduciríase tamén nunha aceptación maior deste tipo de prostitución. Nesta liña, na mesma peza de *La Opinión* do 31 de marzo, a entradiña anterior ao título comeza afirmando que "Los vecinos de las calles San Luis y San Sebastián afirman que 'todos' sabían de la existencia de los pisos donde se ejercía la prostitución en sus barrios", e de feito, convivían con esa actividade sen maiores problemas.

2.2.4. Autoría

Dada a iniciativa propia que se atopa detrás de boa parte destas pezas informativas, visibilizar a autoría da/o xornalista responsábel da redacción constitúe un comportamento especialmente desexábel. Igualmente sería esperábel que naqueles medios que en días sucesivos cobren diferentes aspectos do acontecemento, fose a mesma persoa quen fai un seguimento e actualización dos aspectos noticiábeis. Con todo, isto non sempre acontece, do que o exemplo de *La Voz de Galicia* é mostra paradigmática. Aínda que neste xornal o xornalista Toni Silva asinaba a noticia do domingo 29 (na que eminentemente se segue a nota policial, mais incluíndo tamén declaracións da veciñanza), non deixa de resultar sorprendente que as información de iniciativa propia publicadas os días 30 e 31 de marzo aparezan asinadas como "Redacción", incluíndo sinatura tan só na parte da entrevista ao axente de policía Juan C. (realizada por R. Domínguez). As noticias do día 1 incorporan sinatura: a noticia sobre a detención de dous homes máis en relación á trama cóbrea E. Mouzo (que é o responsábel de Sucesos e que até agora non asinara ningunha outra noticia sobre este tema), mentres que as entrevistas veciñais realizadas na rúa veñen asinadas por T.S. (intuímos que Toni Silva, quen cubrira a noticia o día 29) e por R.D. (de novo inferimos que se tratará de R. Domínguez, quen asinara a entrevista do día anterior). A reportaxe extensa de investigación publicada o domingo 5 de abril ten un outro autor: Jorge Casanova.

Máis coherente semella o comportamento de *El Ideal* e *Diario de Bergantiños*, que malia comezar sen asinar a noticia a partir da nota policial do día 29, desde entón conta coa xornalista A. Barbadillo que se responsabiliza coa súa sinatura de todas as crónicas xudiciais. Con todo, resulta estraño o comportamento de *Diario de Ferrol* do día 31, que malia incluír unha versión resumida da noticia asinada publicada nos outros dous xornais, atribúea a "Redacción. Carballo".

La Opinión e *Faro de Vigo* son os xornais nos que as noticias aparecen sempre asinadas, aínda que non pola mesma persoa: Tania Suárez xa asinara o día 29, e tamén fai o propio o día 30 na noticia sobre as reaccións veciñais en Abegondo, neste caso en colaboración de T. Suárez con A. Blasco. No entanto, as reaccións veciñais nos barrios dos pisos da Coruña recólleas Marta Villar, cuxo aparece errado na información reducida que publica ese mesmo día *Faro de Vigo*, onde a converteron en María Villar. Aínda que por forza non pode pasar da conxectura, no caso de *La Opinión* semella que o reparto de temas a cubrir se realiza non en función da temática da noticia, senón da ubicación xeográfica e da sección do xornal.

2.2.5. Tratamento fotográfico

A presenza abondosa de fotografías o día 29 contrasta cunha máis que discreta presenza nos días seguintes, até o punto de que só *La Voz de Galicia* e *La Opinión* (así como *Faro de Vigo*) chegaron a publicar noticias con fotografía. Tocante a *La Voz*, en toda a súa cobertura do acontecemento (que mantivo en axenda 4 días) só se publicaron 3 fotografías e unha ilustración. A fotografía que viu a luz o luns 30 corresponde á fachada da casa da rúa San Luís onde se localizaba o piso de prostitución, a cal figura asinada por KOPA. O día 31, Óscar París realiza unha fotografía de entrevista ao axente, tomando as mans como primeiro plano e prescindindo do seu rostro. Finalmente, as iniciais M.G. responsabilízanse a fotografía de dúas mulleres semiespidas na barra dun bar, co pé de foto de "dos prostitutas conversan en la barra de un club de alterne". A ilustración de Pilar Canicoba dunha muller nunha esquina, e a silueta dun home enchida cun billete de 500 euros.

Canto a *La Opinión*, o día 30 Fran Martínez asina unha foto correspondente á casa de Abegondo, mentres Eduardo Vicente é o responsábel de asinar as noticias deste xornal publicadas o martes 31, e as cales comprenden a parte traseira da casa da rúa San Luís, primeiro plano da caixa do correo do piso, no que se informa do nome da empresa, Il Uomo e la Femme SL dedicada a imaxe, protocolo e acompañamento a congresos, e fotos de dous dos veciños que falan sobre as mulleres (Juan Antonio Martínez e Claudio López).

3. O POSICIONAMENTO IDEOLÓXICO FRONTE Á PROSTITUCIÓN NAS INFORMACIÓNS

3.1. O debate abolición vs. regulamentación

A grandes trazos, a análise sobre as rutinas xornalísticas que vimos de expor dá conta da ausencia dun debate que contribúa a unha mellor comprensión das diferentes posicións ideolóxicas existentes a respecto da prostitución (pois como é previsíbel, enfocar as informacións cara ao acontecemento, en lugar de cara ao tema, non ha permitir afondar nas razóns aducidas desde as posicións regulacionistas e abolicionistas).

A única excepción constitúe a reportaxe publicada o 5 de abril en *La Voz de Galicia*, que ao centrarse xustamente na prostitución como tema (e non tanto como acontecemento) propicia a incorporación dunhas reflexións específicas sobre o debate nun peza informativa independente e a unha columna, titulada *La regulación que no llega, ni se la espera*. Ora ben, o tratamento que se fai de ambas as posturas resulta, a todas luces, imprecisa e mellorábel, pois por exemplo non se consulta nin se dan nomes de ningún colectivo feminista defensor dunha ou da outra postura. Canto ao abolicionismo, polo menos si se explica que

“la corriente abolicionista considera la prostitución como una forma de violencia contra las mujeres y, por tanto, de regulación inaceptable. Estos colectivos entienden que la abolición de la prostitución es la lucha feminista del siglo XXI y que pronto su ejercicio será percibido por la sociedad como los malos tratos”

aínda que se faga afirmando que esta postura se suma “a la tradicional oposición de la moral cristiana para la regulación de este ejercicio”, podendo así levar a unha confusión de obxectivos entre a teoría política feminista e a moral relixiosa. E canto á postura regulacionista, a peza informativa obvia completamente a existencia dun importante movemento feminista defensor da legalización da prostitución, presentando como únicos interesados da regulación a uns empresarios de argumentario fráxil e, cando menos, insostíbel: “Los empresarios consideran, sin embargo, que la actividad es poco menos que un servicio público: «Mucha gente no tiene acceso acceso a las mujeres, porque no las hay. ¿Qué harían si no hubiera clubes? ¿Adónde irían», justifica el portavoz de Anela”.

En suma, mesmo na única reportaxe que se podería definir como de iniciativa propia e (pseudo)investigación, fracásase á hora de presentar os argumentos e razoamentos ideolóxicos a favor dunha e doutra postura. Tamén se fracasa á hora de coñecer as opinións das propias prostitutas entrevistadas na segunda páxina da reportaxe («*Mi marido no sabe que me prostituyo por las tardes*»). Outra ocasión idónea para ter introducido o debate sería cando se ofrece a visión institucional/policial sobre a prostitución (abolicionista), a cal se podería contrastar e complementar indagando sobre a visión dos colectivos feministas regulacionistas (que, con toda probabilidade, argumentarían que de haber regulación sobre a actividade do sexo de pago sería máis doado exercer un control sobre as mafias e garantir unha prostitución máis segura para as traballadoras sexuais). De xeito semellante, que algunhas das mulleres entrevistadas que practica a prostitución en pisos da Coruña non se inmute cando o xornalista lles describe o cuarto no que durmían as mulleres liberadas, podería cuestionar ou repensar a utilización da terminoloxía “cuartos patera”, “habitación patera” ou “pisos de tapadillo” que os medios viñeran utilizando durante os días previos, tomando os termos empréstados da nota policial, aínda que non sempre atribuíndollos á Policía. Tamén daría pé a reflexionar sobre a expresión “burdeles del horror”, que un sensacionalista *El Correo Gallego* inclúe como encabezado ao titular de portada do día 29 de marzo. O debate sobre o papel dos anuncios de sexo de pago na prensa (que quedou nunha mera mención nos xornais que cubriron a noticia o día 29) tamén podería terse utilizado como detonante para introducir diferentes posturas sobre a relevancia e significatividade que teñen para a prostitución, tanto se for por facilitaren un contacto directo e sen persoas intermediarias entre clientes e traballadoras sexuais lonxe das redes de trata (como nalgunha ocasión teñen defendido asociacións feministas próximas á regularización), coma se for por encubriren de seu a estas redes de trata (posición próxima ao abolicionismo e á visión institucional).

Lonxe diso, o día 29 os medios límítanse a mencionar que os pisos de prostitución se anunciaban en prensa, e o máximo que chegan é a apuntar directamente a que *La Voz de Galicia* é o xornal que se lucraba grazas a ese negocio (como fai *Xornal*, nun comportamento que evidencia a inimizade entre ambos diarios), a mencionar que os anuncios se seguiron publicando até o sábado 28 (días despois das detencións), ou a que ninguén contesta xa a eses teléfonos.

En calquera caso, o feito de que este debate estea ausente tamén implica que os medios non presenten con honestidade cal é a postura propia consonante coa liña editorial (de haber unha): dado que é imposíbel manterse á marxe e informar con total neutralidade, tería sido desexábel que desde os medios se informase con honestidade ao lectorado desde que punto de vista se escribe. Mais, de novo, non semella haber unha postura clara, pois se ben o predominante é asumir como propias as teses das postura abolicionista (debido a que se adoita trasladar como única 'realidade' a versión da Policía Nacional),²⁰ decote intercálanse afirmacións e referencias máis próximas a unha visión da prostitución como un traballo máis a realizar, sempre e cando non resulte demasiado 'molesto' (pénsese no entrecomiñado titular da noticia de *La Voz de Galicia* do día 29, na que un veciño afirma que «Levaban cinco anos traballando no edificio»). En efecto, isto último acontece sobre todo cando se recorre a fontes inexpertas veciñais, quizais porque no fondo, a sociedade no seu conxunto tamén comparte esa visión: se non estivese tan afianzada a consideración da prostitución como un traballo, como podería ser que as persoas detidas en relación ao caso estean acusadas tamén dun delito contra o dereito dos traballadores [sic], tal e como recolleron todos os xornais o día 29, trasladando moi probabelmente a nota policial de forma literal?

Xa que logo, en certa medida no seu comportamento os medios serían reflexo desta confusión social sobre o que ambas as posturas implican; pero non debemos esquecer que polo forte poder de construción social que lles é inherente, con esta actitude de falta dun criterio sistemático e de mesturan de perspectivas de forma descontextualizada e incongruente os medios contribúen a favorecer e ancorar aínda máis esta confusión da sociedade sobre o fenómeno complexo da prostitución.

3.2. A consideración da prostitución como violencia de xénero e como vulneración dos dereitos humanos

Mostra tamén desa incongruencia é a consideración que presentan da prostitución en termos de violencia de xénero ou violación dos dereitos humanos. Como dixemos, os medios tenden a deixarse facer partícipes do discurso abolicionista implícito na nota policial, e este discurso, como ben recolle *La Voz de Galicia* na reportaxe do 5 de abril, "considera la prostitución como una forma de violencia contra las mujeres". Con todo, en ningún medio se dá evidencia de considerar a situación das mulleres como violencia de xénero, isto é, como resultado dunhas relacións de poder asimétricas asentadas de forma estrutural, nas que o home ocupa a posición dominante. Neste sentido, poderíanse ter aproveitado as mencións aos "clientes" (case sempre realizadas polas fontes inexpertas, principalmente veciñanza) para preguntar a fontes expertas sobre os motivos que levan a estes "jovencitos" –*La Opinión*, 31 de marzo de 2009– a acudir aos pisos e a 'celebrar' alí despedidas de solteiro, por poñer tan só un exemplo.

---

²⁰ Verbalizábo con claridade o policía Juan C. na entrevista publicada en *La Voz de Galicia* o día 31: "En este mundo ves lo peor, ves los diferentes grados de explotación, es como la esclavitud del siglo XXI".

Tratándose dun caso da desarticulación dunha suposta rede, a alusión á vulneración dos dereitos humanos si está máis presente nas pezas informativas. Con todo, cómpre puntualizar aquí que o que se identifica como vulneración dos dereitos humanos non é a prostitución en si como actividade en abstracto, senón unicamente a explotación sexual e as “condicións infrahumanas” nas que as mulleres liberadas eran supostamente obrigadas a prostituírse.

3.3. A linguaxe: conceptos utilizados para facer referencia ás/aos protagonistas da información

A linguaxe é outro aspecto moi significativo a ter en conta para tratar de dilucidar as implicacións sobre o discurso que cada medio transmite. O exercicio de someter a escrutinio os conceptos empregados para facer referencias ás e aos protagonistas das pezas informativas revela de novo a falta dun criterio minimamente congruente.

3.3.1. Conceptos empregados para referirse ás mulleres

Como temos sinalado previamente, o termo “prostituta” adoita entenderse como un termo non excesivamente marcado, decote utilizado en contextos neutros e/ou primordialmente informativos, o que o torna xustamente no concepto máis utilizado para facer referencia ás mulleres que ofrecen sexo de pago. No entanto, nas informacións publicadas sobre este caso a utilización deste termo é absolutamente residual, e cando aparece non adoita empregarse para nomear ás mulleres supostamente liberadas, senón que habitualmente se reserva para referencias xerais. Por exemplo, úsase no pé de foto da reportaxe de *La Voz de Galicia* do día 5 de abril referido a mulleres que venden sexo en bordeis (“Dos prostitutas conversan en la barra de un club de alterne ubicado en el área metropolitana de A Coruña”) ou en contextos en abstracto (“la asociación Alecrín, con décadas de experiencia en la ayuda a prostitutas en Galicia”). Na única ocasión que este termo aparece referido ás mulleres liberadas, é na expresión “prostitutas escravas” do titular *Destapan unha rede de prostitutas escravas –Galicia Hoxe*, de 29 de marzo de 2009–.

De feito, a mención á situación de escravitude fai que practicamente todos os xornais inclúan nalgún momento a expresión “esclavas sexuais” ou “esclavas sexuais” na edición do domingo 29. Entre as excepcións, *La Voz de Galicia*, que non obstante si o recupera o luns 30 no mesmo titular de portada *Cada una de las diez esclavas sexuales liberadas en A Coruña daba a la trama un beneficio de [...]*. Os medios que publicaron noticias relacionadas co caso nos días sucesivos (e tamén a TVG) volverán usar esta expresión, polo que, querendo ou sen querelo, acaban trasladando e afianzando a axenda institucional, aínda máis, se cadra, naquelas ocasións nas que os medios prescindén do entrecomiñado e presentan a terminoloxía como elaboración propia. A este respecto, cómpre subliñar que ningún medio especifique que a expresión provén da nota policial (como si fai, por exemplo, o xornal estatal *El País* na súa Edición Galicia, admitindo con transparencia “[...] la red que más allá de la prostitución trataban a las mujeres como auténticas esclavas sexuales”, según el término utilizado por el Cuerpo Policía Nacional [sic]). É máis, o sensacionalismo exacerbado da noticia de Sucesos de *Atlántico Diario* do día 29 opta por aludir ás mulleres co substantivo “esclavas” en enunciados do tipo “las esclavas debían mantener hasta veinte relaciones sexuales distintas”, do mesmo xeito que o igualmente exacerbado sensacionalismo de *El Correo Gallego* as denomina “secuestradas” no titular dese mesmo día 29 *Secuestradas en pisos 'patera'*.

Menos sensacionalistas son outras opcións ás que tamén se recorre con certa frecuencia, como “mujeres forzadas a prostituirse”, “jóvenes explotadas”, “mujeres retenidas”, “mulleres explotadas”, “mujeres víctimas de una red de trata de blancas”, ou mesmo o termo defendido pola corrente abolicionista “mujeres prostituidas”, na frase “a las mujeres prostituidas les imposibilitaban usar la cocina” –*La Voz de Galicia*, 29 de marzo de 2009–. En definitiva, todas estas expresións exculpan ás mulleres de adoptar calquera papel activo na prostitución, presentándoas ademais como vítimas dun delito de explotación que vulnera os dereitos humanos.

A incongruencia á que antes aludíamos faise evidente cando na mesma noticia na que se utiliza o concepto abolicionista “mujeres prostituidas” tamén se usa o concepto “cliente” (en lugar da forma “prostituidor”) ou mesmo “chica” (que ten unhas connotacións moi diferentes). “Chica” ou “moza” é, de feito, o segundo termo máis utilizado (despois de “esclavas sexuales”), tanto nos extractos das informacións que son elaboración propia da ou do xornalista, como tamén en todas as interaccións verbais espontáneas que se recollen en forma de declaracións, correspondan estas ás propias as mulleres entrevistadas que se dedican á prostitución nun piso da Coruña, ao policía Juan C., como tamén ás veciñas e veciños utilizados como fontes. O termo ten amais un aquel eufemístico que tampouco debe pasar desapercibido.

A mesma noticia do informativo *Local A Coruña* da TVG ilustra igualmente esta mestura de criterios, e así, ábrese a noticia coa voz da presentadora afirmando que “a Policía liberou a dez mulleres que exercían a prostitución”. De analizarmos a transitividade desta frase, axiña detectaremos a incoherencia entre ‘liberar a alguén de algo’ (sendo ese algo unha carga que realiza contra a súa vontade) e ‘exercer a prostitución’ (sendo o verbo ‘exercer’, polo xeral, un marcador do carácter voluntario e da iniciativa propia de quen exerce). Na reportaxe de *La Voz de Galicia* do 5 de novembro preséntase, sequera superficialmente, a corrente regulacionista. Malia que nesta corrente se avogue pola utilización de “traballadoras sexuais”, no xornal óptase por evitar esta expresión e empregar, no canto dela, o xenérico “profesionales” ou a perífrase “mujeres que prestan servicios sexuales”.

3.3.2. Conceptos empregados para referirse aos homes compradores de sexo

Tocante aos homes que pagan por sexo, e en consonancia co patrón maioritario xa posto de manifesto, a tendencia maioritaria na cobertura deste caso é o de utilizar o termo “cliente”. Como mostran estes exemplos extraídos de *La Voz de Galicia*, éo tanto por parte da policía (“les prohibían ducharse entre cliente y cliente”), como das propias prostitutas protagonistas da reportaxe do día 5 (“Tiene que haber unas reglas. Si una está diez minutos más con el cliente, cuando vuelva querrá estar de nuevo con ella y así perjudica a las demás»), como tamén por parte da veciñanza (“«Durante una época los clientes solo iban al primer piso, pero luego ocuparon dos plantas más», señala Luis”). Por moito que o termo se empregue na actualidade como non marcado, cómpre apuntar que si parte dunha visión da prostitución como unha compravenda de servizos, e por tanto, poderíase dicir que participaría da corrente regulacionista. De aquí que resulte desconcertante o seu uso en enunciados nos que a referencia ás mulleres se fai coa expresión “mujeres prostituidas”, como xa apuntamos que acontece en *La Voz de Galicia* do día 29: “A las mujeres prostituidas les imposibilitaban usar la cocina [...]. También debían tolerar el consumo de drogas por parte de los clientes en su presencia”. A oposición “mujer prostituida vs. cliente”, no entanto, non funciona.

A que si funciona, e que se usa con moita asiduidade por parte indistintamente de mulleres, veciñanza e policía, é “clientes y chicas”, e así por exemplo Juan C., o policía entrevistado, menciona na mesma frase aos dous suxeitos afirmando que “había habitaciones buenas para los clientes y zulos para las chicas”.

Alén deste termo, en contadas ocasións os veciños refírense aos compradores de sexo como “chicos” (“as fines de semana, veñen os chicos e preguntan... onde hai”, *Local A Coruña* do 30 de marzo de 2009). De forma moito máis residual, os homes aparecen mencionados por outras características: nas declaracións dunha das mulleres recollidas na reportaxe do día 5, alúdese a que polos espazos de prostitución “pasa el peón, pasa el ingeniero y pasa el propietario”, e tamén pasan “los señores que vienen del monte”. Ao lado disto, no sensacionalista *El Correo Gallego* úsase o substantivo “extraño” para enunciar que as mulleres eran “obligadas a mantener relaciones sexuales con extraños”, no que resulta un uso intereseiro que busca darlle máis dramatismo aos feitos, pois está a esaxerar e esquecendo que todo tipo de prostitución (mesmo a que puidera producirse da forma máis voluntaria), tamén consiste adoito en darlle sexo a estraños a cambio de cartos.

Os termos despectivos para falar dos “clientes” son extraordinariamente infrecuentes, malia que como vimos na análise das rutinas xornalísticas a veciñanza se queixe do comportamento deles pola alteración cívica que comportan (recapitemos o titular dun despece de *La Voz de Galicia* do 30 de marzo: «*Eran peores los clientes que ellas*», *aseguran los vecinos*). O único termo que implica unha valoración social negativa é “putero”, e en todas as pezas analizadas só aparece dúas veces, ambas as dúas na reportaxe de *La Voz de Galicia* do 5 de abril. Na primeira, o termo ponse en boca dun [sic] portavoz de Alecrín para dar conta da alienación das mulleres nos círculos da prostitución, pois “«[...] después de un tiempo, su vida solo eran proxenetas, puteros y compañeras, hasta el punto de que se normaliza toda esta violencia»”. Na segunda, o xornalista reflexiona sobre a práctica legal da prostitución, arrodeada dun proxenitismo delitivo, pero “en cualquier caso, el cliente o putero no tiene legalmente nada que temer ya que, en condiciones normales, no puede ser acusado de falta o delito alguno por el *mero* hecho de haber consumido los servicios de una prostituta (énfase nosa)”. Sen dúbida, a utilización de “putero” como sinónimo de “cliente” resulta aquí desconcertante, pois mentres que dun cliente (do servizo que sexa) sempre podería dicirse que consome servizos, un “putero” é algo máis ca un consumidor: é, como o definirían desde o discurso abolicionista, un prostituidor.

3.3.3. Conceptos empregados para referirse a quen intermedia para lucrarse da prostitución

Os termos utilizados para facer referencia ás persoas que se lucran da prostitución a través do seu labor de intermediación son variados, mais abundan aquelas expresións relacionadas co mundo empresarial (de novo, o imaxinario colectivo parece ter moi afianzada a consideración da prostitución como un traballo máis). Así faise referencia ao “empresario y administrador de Gatitas y Etiqueta Negra” –*La Voz de Galicia*, de 31 de marzo de 2009–, ao “propietario del complejo La Fuente, en Bergondo” –*La Voz de Galicia*, de 5 de abril de 2009– ou “la mitad es para el dueño del piso”, en palabras dunha das mulleres entrevistadas –*La Voz de Galicia*, de 31 de marzo de 2009.

Con todo, e en referencia concreta a este caso, tamén se utilizan outros termos máis propios dunha nota policial ou dunha crónica xudicial, como “explotadores”, “captoreos” ou “carceleros” (estes dous últimos, na noticia sensacionalista de *Atlántico Diario* do 29 de marzo): “Si se retrasaban, sus captores las penalizaban con 20 euros”, “Sus carceleros las obligaban a mantener relaciones sexuales durante veinte horas e, incluso a no utilizar preservativo cuando así lo pedía el cliente” (véxase esta última construción para comprobar como de novo se exime de responsabilidade ao home que paga polos servizos sexuais, mesmo se recae nel a decisión de abusar da situación de poder na que se atopa para esixir ás mulleres que poña en risco a súa vida para proporcionarlle sexo sen protección).

O termo “proxeneta” queda infrautilizado, polo que quizais poderíase conxectar que se atopaba ausente da nota policial, malia constituír en realidade o termo que con máis precisión pode definir a actividade ilícita de tirar beneficio económico da explotación sexual doutra persoa. No xornal *La Voz de Galicia*, por exemplo, úsase tan só media ducia de veces: Entre as máis visíbeis, o día 30, para un destacado titulado *Los proxenetes recaudaban una media de 5.000 euros al mes con cada joven explotada*; e o día 1 de abril, para titular a noticia de portada como *Detenidos con 70.000 euros otros dos proxenetes de la red que esclavizaba mujeres en A Coruña*. (Cabe salientar, a este respecto, que *La Voz de Galicia* foi o único medio en informar desta nova detención, aínda que despois deste día non volveuse publicar absolutamente ningunha información en ningún medio galego (do que teñamos constancia) sobre os cargos que lles imputan, como tampouco estas persoas aparecerán mencionadas na petición de condena da fiscalía que terá lugar en agosto dese mesmo ano, e á que logo aludiremos.

Dentro deste grupo, aínda cómpre diferenciar entre a forma de referirse ás dúas persoas presuntas cabecillas da trama, e ás outras catro persoas a cargo do funcionamento dos pisos. Mentres á/ao cabecilla con frecuencia se alude de forma cunha paráfrase (do tipo “el matrimonio es el máximo implicado en la red” –*El Ideal Gallego*, de 31 de marzo–, “personas implicadas en la trama de prostitución” –*La Voz de Galicia*, de 29 de marzo–, ou “detenidos por el negocio de los pisos-patera”), a terminoloxía empregada para referirse ás outras catro persoas comprende expresións asépticas como “personas de confianza” –*El Ideal Gallego*, de 31 de marzo de 2009–, ou outra terminoloxía máis específica que podería xa clasificarse *slang* propio da temática: “ejercían funciones de [...] *mamis* (madames) o encargados que gestionaban y controlaban a las chicas para que cumpliesen las normas” –*La Voz de Galicia*, de 29 de marzo de 2009–. Diferentes medios, porén, optan por distintas posibilidades a partir desta terminoloxía. Por exemplo, *El Correo Gallego* prescinde de “madames” e incorpora linguaxe inclusiva en canto ao xénero, optando por “el resto ejercían funciones de confianza para sus jefes, “mamis o encargados/as”.

3.3.4. Masculinización do discurso

Tocante á linguaxe, é importante destacar igualmente a tendencia cara á masculinización do discurso, dándolle ao xénero gramatical masculino un suposto valor xenérico non só en contextos efectivamente xenéricos (nos que se fai referencia a grupos mixtos de mulleres e homes), senón tamén en contextos exclusivamente femininos.

Nas alusións ás mulleres liberadas, é norma habitual usar o masculino cando o contexto é xenérico, en lugar de adaptalo á situación concreta. De aí expresións frecuentes en todos os medios como “delito contra los derechos de los trabajadores” ou “delito contra los derchos de los ciudadanos extranjeros”, e só

Observatorio
galego
de Cs Médicos

COLEXIO
PROFESIONAL
DE XORNALISTAS
DE GALICIA

XUNTA DE GALICIA
PRESIDENCIA
Secretaría Xeral da Igualdade

nunha ocasión, motivo que invitaría a pensar que é froito da casualidade, se optou pola forma inclusiva “contra los derechos de las personas inmigrantes” –*La Voz de Galicia*, de 1 de abril de 2009–. Tamén destaca que ao definir o proxenitismo se estipule que “sí comete delito quien obliga a otro a prostituirse bajo engaño” –*La Voz de Galicia*, de 5 de abril de 2009–, pois se ben é certo que a prostitución pode ser feminina ou masculina, neste caso concreto estase a falar só de mulleres. Xustamente a respecto das persoas detidas (e independentemente de que sexan tres mulleres e tres homes, catro mulleres e dous homes ou dúas mulleres e catro homes), o uso do masculino é o habitual, referíndose a elas como “todos son vecinos de A Coruña” ou “los detenidos”.

No caso das fontes, amais, o uso do masculino tamén se realiza cando o suxeito das accións é unha muller ou mulleres. Ten que quedar na conxectura no caso de “un portavoz de la Asociación Alecrín” – *La Voz de Galicia*, de 5 de abril de 2009–, xa que aínda que consideramos probábel que se tratase dunha portavoz, si cabería a posibilidade de que o voceiro fose un home. Pero a invisibilidade e discriminación lingüística é totalmente constatábel no caso do titular *Estupor, indredulidad e incertidumbre entre vecinos y empleados de las tiendas de moda* – no despece de *La Voz de Galicia*, de 1 de abril de 2009–, pois no corpo do texto descubrimos que as contratadas nas tendas eran todas mulleres (por exemplo, “eran las frases más repetidas por las trabajadoras”). O mesmo acontece en *La Opinión* do 31 de marzo, onde no antetítulo se presenta a “Retales Lody, vecinos de uno de los pisos”, aínda que no corpo do texto descubrimos que o negocio téxtil está dirixido por mulleres exclusivamente, como confirma a propietaria ao afirmar, nunha declaración levada ao titular do despece, que *Mucha gente creía que nosotras regentábamos el negocio* –*La Opinión*, de 31 de marzo de 2009–.

A masculinización do discurso é froito, en ocasións, dunha concordancia gramatical mal establecida, pois cómpre lembrar que xustamente por ser gramatical, tanto en galego como en castelán, a concordancia vén rexida polo xénero gramatical (e non polo sexo). Por tanto, o correcto sería construír frases como “axentes da policía detiveron seis persoas –tres homes e tres mulleres– como presuntas autoras dun delito de prostitución” (onde autoras concorda en feminino con persoas) –*Galicia Hoxe*, de 29 de marzo de 2009–. Con todo, esta concordancia é unha excepción, sendo habitual que se recorra a frases incorrectas como “Miguel Ángel y su mujer Mayra, junto a otras cuatro personas [...] han ingresado ya en la cárcel acusados de [...]” –*La Opinión*, de 31 de marzo de 2009–.

Este último enunciado supón tamén un exemplo das relacións de dependencia que se establecen dentro da parella considerada cabecilla. No referente aos cargos que en principio se lles imputan, as informacións analizadas recollen as acusacións da policía de que se considera que é un matrimonio o cabecilla da rede (e de feito, na petición da fiscalía do mes de agosto veremos como se solicitan para cada unha desas dúas persoas 29 anos de cárcere. Por tanto, nesta altura cabería agardar idéntica responsabilidade atribuída ao home á muller. Lonxe diso, non é só que utilicen o masculino para referirse ás dúas persoas da parella (“los jefes de la red son un matrimonio”), senón que malia compartiren cargos, os medios establecen unha relación de dependencia da muller respecto do home, optando por fórmulas de expresión como “os arrestados con M.A.R.P., de 41 anos, e a súa esposa, M.M.C.R., de 39”, ou “el matrimonio apresado en Abegondo, M.A.R.P. y su esposa, M.M.C.R. [...]”. O caso de *La Opinión* do día 31 é aínda máis destacado, pois mesmo chega ao extremo de destacar nun subtítulo “Prisión para cuatro mujeres y dos hombres implicados en la red de prostitución que encabeza Miguel Ángel [...]”.

Este uso do nome de pía como referencia que realizan neste xornal, neste día, merece tamén un breve comentario. No caso de "Miguel Ángel" parece cumprir a función de amosar proximidade e por tanto de provocar maior impacto na audiencia (de feito, o subtítulo remata cun "la red de prostitución que encabeza Miguel Ángel, un "chico muy majo" ". Noutros casos, porén, a utilización do nome de pía resérvase para as mulleres, fronte á utilización de nome e apelido no caso dos homes en igualdade de posición, incorrendo así nun tratamento totalmente asimétrico. Acontece nas formas de tratamento dos veciños e veciñas que se utilizan como fonte, e así a propietaria de Retales Lody, Nélida Díaz, axiña se converte simplemente en "Nélida", mentres que á hora de referirse aos veciños "Juan Antonio Martínez" e "Claudio López" manténselles en todo momento o apelido. Estaríamos, pois, ante un caso de utilización do nome de pía como infantilización das mulleres.

4. A MODO DE CONCLUSIÓN: A COBERTURA DA SENTENZA XUDICIAL E OUTRAS INTERROGANTES

Á vista da análise presentada sobre a cobertura mediática da desarticulación dunha rede de tráfico de mulleres na Coruña en marzo de 2009, podemos concluír que a inmensa maioría da prensa escrita outorgoulle un espazo relevante ao acontecemento da detención de seis persoas e liberación das mulleres (noticia publicada o día 29), adoito anticipándoa na portada, dedicándolle un espazo xeneroso e incorporando ademais elementos fotográficos. Amais, as seccións nas que se incluíu a peza informativa favoreceu que en moitos diarios o caso avanzase até as primeiras páxinas, gañando así capacidade de impacto sobre a audiencia.

A cobertura desta noticia enmárcase dentro do grupo temático que con máis frecuencia aparece representado nos medios de comunicación: a trata e tráfico de seres humanos como suceso desencadeado por unha operación policial. Como xa apuntamos, esta (relativamente) ampla cobertura podería estar fomentada ou mesmo desencadeada pola existencia dun discurso oficial afín, sobre todo tras a aprobación en decembro de 2008 do Plan Integral de Loita contra a Trata de Seres Humanos con Fins de Explotación Sexual por parte do Goberno central. Cara a esta conxectura semella apuntar a análise cualitativa das rutinas xornalísticas e do discurso, coa maioría dos medios participando dos mesmos enfoques e abordando os mesmos contidos de xeito semellante. Malia os diferentes erros aos que fomos apuntando (datos contraditorios a respecto do sexo das persoas detidas, por exemplo) evidénciase un seguimento case literal da nota policial así como dos elementos fotográficos facilitados pola Policía Nacional para construír pezas informativas clasificábeis en todos os casos dentro do xénero noticia. Isto vai acompañado dunha falta de iniciativa por afondar alén dos datos transmitidos por esta fonte, o cal indubidabelmente, tamén comporta riscos: na medida en que os medios só cobren o que lle interesa ao discurso oficial, implicitamente silencian outras voces que puideran axudar a comprender mellor (e incluso desde outros ángulos) o fenómeno da prostitución, e por tanto fomentan unha comprensión parcial e tendenciosa do fenómeno. Tamén hai que lembrar que na única ocasión en que un xornal (*La Voz de Galicia*) incluía outras fontes, esas fontes corresponden á veciñanza e por tanto resultan totalmente inexpertas e impertinentes para contextualizar o tema.

En calquera caso, unha vez 'caducada' a nota policial, practicamente os únicos periódicos que continuaron referíndose á noticia en días seguintes foi a prensa local da Coruña, nomeadamente *El Ideal Gallego* (e outros xornais do grupo La Capital), *La Opinión* (e en menor medida, *Faro de Vigo*) e *La Voz de Galicia*, á parte dunha televisión autonómica que (a remolque da prensa escrita) por fin recolle este caso nos seus informativos, sobre todo na desconexión *Local A Coruña*.

Isto permitiría lanzar como hipótese que a cobertura da desarticulación desta rede responde principalmente a criterios de proximidade xeográfica, e non a outros criterios de noticiabilidade desexábeis como poderían ser o interese social dun tema ou acontecemento que se produce en todos os recantos do país e do planeta. Sen dúbida, no fondo desta estratexia estaría o trátaren de facerse co maior número de lectoras e lectores do seu ámbito de influencia e mercado.

Sobre a cobertura do caso nos días sucesivos poderíamos establecer dous grandes grupos de informacións. Por unha banda, aquelas noticias que seguen tomando á Policía como fonte principal de información, ben sexa por consulta e interese do propio medio, ou por que desde a Policía se volvese enviar unha nota aos medios informando do avance do caso tocante ao patrimonio da rede, aos datos doutros negocios a nome das persoas detidas, ás pescudas policiais, ao desenvolvemento do proceso xudicial, etc. E pola outra banda, aquelas outras pezas informativas (preferentemente noticias, pero non só) que constrúen os relatos tomando novas fontes. Desafortunadamente, porén, entre estas novas fontes a veciñanza ten o maior peso, provocando así relatos conformados pola compoñente do morbo e do detalle, mesmo rozando os estereotipos. Podería logo conxecturarse que dentro das pezas publicadas nos días sucesivos, a iniciativa propia dos medios dirixiuse eminentemente a intentar rebelar datos para diferenciarse da competencia, moi evidente no caso de *La Opinión* e *La Voz de Galicia*, cun interese desmesurado por feitos puntuais que incorporen preferentemente un aliciente de dramatismo e detalles escabrosos, en lugar dunha vocación por facilitar desde os medios de comunicación unha compresión do fenómeno da prostitución en toda a súa complexidade. O único que rompe esta dinámica é a reportaxe en profundidade de *La Voz de Galicia* publicada o 5 de abril, que inclúe entre as voces a escoitar a de tres mulleres brasileiras se venden sexo nun piso da Coruña. É aquí onde por vez primeiro lemos que moitas das inmigrantes que chegan a España acceden voluntariamente a se prostituíren, ante a imposibilidade de atopar outro traballo.

4.1. A petición de condena e a sentenza xudicial

A Fiscalía deu a coñecer a súa petición de condena na segunda semana de agosto de 2009. Que teñamos constancia, só os xornais *El Ideal Gallego* (con versións en Diario de Ferrol e Diario de Bergantiños) e *La Opinión* (nunha peza repetida literalmente en *Faro de Vigo*) recollen os detalles do escrito de acusación, en cadansúas noticias publicadas o día 13 de agosto e tituladas *La pareja procesada por regentar pisos de alterne se enfrenta a 29 años de cárcel* –*El Ideal Gallego*, de 13 de agosto de 2009– e *El fiscal pide 29 años de cárcel para una pareja por prostitución de inmigrantes* –*La Opinión*, de 13 de agosto de 2009; idéntico titular en *Faro de Vigo*–. As noticias teñen relevancia considerábel, ocupando case unha páxina completa e incorporando fotografías de arquivo, e en ambos os casos están asinadas: por A. Barbadillo no caso de *El Ideal Gallego* (mesma xornalista que viña facendo o seguimento do caso) e por María Pardo caso de *La Opinión* (e tamén *Faro de Vigo*).

Ambas as noticias coinciden en destacar a condena que solicita a fiscalía, que acusa á parella cabecilla de dez delitos de coacción á prostitución e dun delito contra o dereito das persoas traballadoras (xa que logo, o titular de *La Opinión* e *Faro de Vigo* resulta lixeiramente inexacto, en tanto que os 29 anos que pide a fiscalía son pola suma de dous delitos, e non tan só polo de prostitución). Estas persoas aparecen aludidas coas iniciais (e non cos nomes completos), nun comportamento que no caso de *El Ideal Gallego* resulta coherente co que viñera facendo, pero que no caso de *La Opinión* e *Faro de Vigo* resulta sorprendente, toda vez que no mes de marzo se publicaran os nomes completos, descrições e todo luxo de detalles sobre as vidas persoas da parella considerada principal acusada.

Para as outras catro persoas, a fiscalía pide entre 11 e 17 anos de cadea, dependendo do número de prostitutas que houberse en cada piso, amais de multas económicas considerábeis: 21.600 euros para a parella, 9.360 euros para as/os colaboradores, e unha compensación de 6.000 euros para cada prostituta por ter sufrido explotación sexual e laboral.

A fiscalía convértese na fonte informativa da noticia, xa que todos os datos extraírense do escrito da acusación, con frecuentes alusións a expresións do tipo “reconoce el fiscal”, “el Ministerio Público tiene pruebas”, “la acusación pública” ou “El fiscal entiende que”. A través dese escrito, accedemos tamén ás declaracións das mulleres, que por vez primeira en todo o seguimento do caso convértese en fontes (malia que indirectas, e mediatizadas sempre pola fiscalía ou pola policía) da noticia. A reconstrución do relato, en boca desta fonte xudicial, permite saber que a petición de maior condena para o matrimonio se debe a que supostamente foi “quien ideó y puso en marcha el sistema para atraer a la ciudad a inmigrantes suramericanas y contratarlas para prostituirse en condiciones totalmente abusivas y lesivas para su dignidad, como trabajadoras y como personas” –*El Ideal Gallego*, de 13 de agosto de 2009–. Tamén se afirma que “la acusación incide en que ninguna tenía permiso de residencia o trabajo, por lo que tampoco podían buscar otras alternativas de subsistencia”. Un último dato novidoso que ofrece o escrito de acusación, e que recollen ambas as noticias, é que “según el fiscal, aunque las mujeres accedían voluntariamente al piso para ejercer la prostitución”, las condiciones de vida y trabajo de todas ellas eran absolutamente abusivas” (*La Opinión*), o que en *El Ideal Gallego* se relata así:

“Las mujeres, reconoce el fiscal, accedían voluntariamente a las viviendas para residir y ejercer la prostitución, y dado el estado de ‘necesidad’ e ‘indefensión’ en el que se encontraban, se veían obligadas a acatar normas y cláusulas totalmente abusivas por parte de sus superiores.

En suma, presumibelmente a través das declaracións das mulleres, anúnciase agora que a súa situación no piso era voluntaria, aínda que se mantén a petición de condena por considerar que dita situación era abusiva para as mulleres.”

A sentenza xudicial, no entanto, non compartiría as impresións do fiscal. Como publican o 5 de novembro *El Ideal Gallego* e *La Opinión* (pero non *Faro de Vigo*) en cadansúas noticias que ocupan un terzo da páxina, a condena ás seis persoas acusadas refírese en exclusiva a un delito contra o dereito das persoas traballadoras, e non ao de prostitución, o que conduce a titulares valorativos como *Sólo uno de los seis procesados por las casas de prostitución cumplirá condena* –*El Ideal Gallego*, de 5 de novembro de 2009–. Na noticia explícase que

“Durante la investigación se sopesó si los detenidos sometían a una decena de trabajadoras extranjeras para que ejercieran la prostitución en contra de su voluntad y en condiciones cercanas a la esclavitud, pero el acuerdo suscrito ayer descarta esta conducta, y se refiere de forma exclusiva a las condiciones laborales de las mujeres [...] totalmente abusivas y lesivas para su dignidad.”

A fontes á que se recorre neste caso é ao escrito da sentenza xudicial, que inclúe declaracións que as xornalistas que asinan as noticias (de novo A. Barbadillo no caso de *El Ideal Gallego*, e Tania Suárez no caso de *La Opinión*) presentan nos seus textos.

Así, destacan como o xuíz chega a estas conclusións e emite o seu veredicto despois de ningunha das mulleres admitisen durante a fase de instrución que estivesen recluídas naquelas vivendas contra a súa vontade, que tivesen retido o pasaporte, que se prostituísen baixo ameaza, nin que estivesen controladas en todo momento, tendo que render contas por saíren á rúa ou comer. En definitiva, todo un reconto dos feitos en absoluta contradición coa versión policial presentada nos medios galegos no mes de marzo.

4.2. Aspectos para a reflexión

A partir desta breve exposición sobre a cobertura mediática da petición de condena da fiscalía e da posterior sentenza xudicial, fica claro que varios aspectos precisan dun comentario ou clarificación. O primeiro aspecto criticábel sobre esta cobertura é, xustamente, o que ten de 'non cobertura'. Mentres o domingo 29 de marzo case todos os xornais galegos daban conta das detencións practicadas nos días previos (e no caso da televisión pública, o luns 30), e mentres algúns xornais locais da Coruña ofrecían todo tipo de detalles (decote intrascendentes para o fondo da cuestión) sobre o estilo de vida de proxenetas, prostitutas e clientes, agora dáse un desinterese manifesto en coñecer que consecuencias reais e xudiciais ten, ao cabo, todo o asunto. Non informar sobre as peticións da fiscalía e/ou sobre as condenas dun caso xudicial do que si se tiña ofrecido información no momento da detención provoca un abandono da audiencia, impedíndolle coñecer as consecuencias que teñen os actos delictivos de proxenitismo.

Sobre a responsabilidade do xornal *La Voz de Galicia*, que o día 1 de abril informara da detención "con 70.000 euros otros dos proxenetas de la red que esclavizaba mujere en A Coruña" tamén cómpre insistir, xa que ese xornal nunca máis volveu aludir a estas dúas persoas detidas. Ao non apareceren mencionadas en ningures no escrito da fiscalía, todo semella indicar que non se lles imputou ningún cargo. Xa que logo, o xornal coruñés criminalizounas no seu (chamándolles "proxenetas") sen volver rectificar.

Tamén podería ser de agardar algún tipo de reflexión sobre o tipo de linguaxe empregada nas noticias de marzo á hora de facer referencia ás mulleres, especialmente por parte daqueles xornais e televisión que empregaban a expresión "esclava sexual" naturalizándoa, sen comiñas e sen atribuírla á policía. Porque, unha consecuencia directa que semella derivarse da 'vontade' coa que as mulleres se prostituían (mesmo se o facían en condicións abusivas e pola súa situación irregular e de indefensión non tiñan outra saída), é que a expresión "esclavas sexuais" quizais non fose a máis acaída. De feito, esta expresión desaparece por completo das noticias do día 13 de agosto e 5 de novembro, o que de novo proba que o uso reiterado da expresión no mes de marzo en todos os medios galegos non era tanto resultado dunha reflexión terminolóxica (por parte dun/ha xornalistas que teñen as palabras como ferramenta de traballo) como si dunha transmisión automática dos ditados da nota policial. A mesma inadecuación pode dicirse de expresións como "carceleros" ou "capttores" (empregada no seu día por *Atlántico Diario*).

Esta reflexión sobre o uso inconsciente de determinada terminoloxía, debería conducir, en paralelo, a unha reflexión fonda sobre o tipo de información que no mes de marzo se tiña publicado, funcionando como altosfalantes de determinadas fontes (sobre todo policiais, e nalgúns casos tamén veciñais) en lugar de ofrecer información contrastada e/ou complementada por fontes diversas.

Só *La Voz de Galicia*, coa súa reportaxe a dobre páxina do 5 de abril, rozou lenemente o debate sobre as distintas posturas ideolóxicas fronte á prostitución, e deu voz tamén a tres prostitutas brasileiras que vendían os seus corpos nun piso da Coruña. Aínda que nesa peza quedaron moitos asuntos relevantes fóra do tinteiro (por exemplo, desperdiciouse a oportunidade de lles preguntar sobre a súa situación legal en España, sobre o funcionamento de redes, sobre o feito de teren que lle pagar mensualmente ao dono do piso un aluguer oscilante en función do número de actos sexuais que tiveran), as declaracións das mulleres permitíronlle á audiencia coñecer cuestións importantes sobre as súas vidas: o feito de exercer voluntariamente, o feito de consideraren 'normal' ter que dormir nun cuarto de dimensión extremadamente reducidas, o feito de considerar que a máis explotación que a de se prostituíren era traballar de camareira durante xornadas interminábeis por un salario irrisorio, etc. Isto proba o necesario que resulta que desde as redaccións dos xornais se lles dea voz ás mulleres protagonistas para falaren da súa situación, tratando de garantir que esa selección de voces sexa o máis diversa e heteroxénea posíbel para así ir construíndo unha cartografía do fenómeno da prostitución que reflecta a súa complexidade.

Xa que o debate sobre a legalización ou abolición estivo completamente ausente do resto de informacións publicadas no mes de marzo, a publicación da condena en novembro, cuxa redución de 29 a 4 anos se baseaba no feito de que "tanto el Ministerio público como el juez consideraron probado que las víctimas ejercían la prostitución voluntariamente y que no estaban retenidas ni coaccionadas" -*La Opinión*, de 5 de novembro de 2009-, debería ter feito reconsiderar a información transmitida en marzo e darlle cabida a unha reflexión de fondo sobre o debate e ambas as posturas. De non o faceren (como foi o caso), os medios están a confundir máis do que a informar. Tamén falta, por exemplo, unha mención ao papel dos clientes e dos anuncios de prostitución, ambos os dous elementos imprescindíbeis na engranaxe da prostitución, polo que refugar de abordar o papel que desempeñan implica fracasar en calquera intento de abordar a prostitución coa complexidade que o tema require.

Cumpriría tamén tratar de dilucidar por que a versión inicial da policía e a versión actual das mulleres é totalmente contraditoria, e se na exculpación dos supostos proxenetas puidera ter que ver esa 'síndrome da ra cocida' á que fontes expertas e feministas aludían na reportaxe de *La Voz de Galicia* do día 5 de abril. Ou se seguirá tendo vixencia que as mulleres teñen medo a denunciar por que non ven outra saída laboral, como apuntaba un policía especializado en redes nesa mesma reportaxe: «por triste que sea, muchas prefieren estar así porque no tienen otra salida. Recuerdo la primera vez que intervine en un club, me quedé impresionado porque las chicas, cuando entramos, se echaron a llorar» -*La Voz de Galicia*, de 5 de abril de 2009-. Non tratar agora estas variábeis, cando se fai pública a condena, non fai senón estigmatizar máis ás mulleres, considerándoas viciosas, mentireiras e responsábeis únicas da súa propia situación.

Outro destes aspectos que queda confuso é o da diferenza entre o delito de explotación laboral e explotación sexual. Dise nas informacións que "las condenas se refieren en exclusiva a un delito contra el derecho de los trabajadores inmigrantes, y no al de coacción a la prostitución que había propuesto la acusación pública" -*El Ideal Gallego*, de 5 de novembro de 2009-. Para non seren cómplices dun sistema xudicial con dobres varas de medir, bótase en falta, neste sentido, que os medios lancen algunhas preguntas: Se no caso dun suposto delito de explotación laboral *si* se pode ditar condena a quen explota e se lucra desa explotación, independentemente de que a persoa explotada acepte voluntariamente esa explotación, (e de feito, noutros eidos un/ha xuíza pode anular un contrato laboral

Observatorio
galego
de Cs Médicos

COLEXIO
PROFESIONAL
DE XORNALISTAS
DE GALICIA

XUNTA DE GALICIA

PRESIDENCIA
Secretaría Xeral da Igualdade

asinado se considera que nel houbo cláusulas abusivas), entón por que no caso dun suposto delito de explotación sexual *non* se pode ditar condena a quen explota e se lucra desa explotación, independentemente de que a persoa explotada acepte voluntariamente esa explotación? Por que o feito de que as mulleres confirmasen terse prostituído e residido no piso de forma voluntaria si permitiu que se ditase condena por explotación laboral, pero non por explotación sexual? Aínda máis, como é que, se a prostitución a día de hoxe non pode considerarse un traballo (non cotiza, non dá dereito a baixa, etc.), si se lle aplica o dereito laboral e se considera que entre proxeneta e prostitutas media unha relación contractual? Se a prostitución non está regularizada, como é que se considera que as prostitutas son traballadoras e se condena aos proxenetas por un "delito contra el derecho de los trabajadores?". E, ao non haber condena por explotación sexual e non considerar que as mulleres fosen vítimas dunha rede de explotación, que vai pasar con estas mulleres, das que se nos informa que son "todas de nacionalidad brasileña y sin permiso de residencia"? -*La Opinión*, de 5 de novembro de 2009-. Serán expulsadas? Ou seguirá tendo vixencia a afirmación realizada en marzo por parte da Policía e dos medios de comunicación de que son testemuñas protexidas e de que pola súa colaboración coa xustiza van recibir axuda para regularizar a súa situación no país? Aínda máis, e de regularizaren a situación no país, que opcións vitais teñen, alén de traballaren como camareiras explotadas en longas xornadas laborais ou regresaren á prostitución? Porque, como afirmaba unha das prostitutas entrevistadas en *La Voz de Galicia* o 5 de abril, existe un grande estigma de ser estranxeira nunha sociedade hipócrita: «Te tachan enseguida -explica María-. Brasileña y guapa, puta».